

Druga številka // poljudni članek: Zgodbe ptičjih peres // varstvo ptic: Poplave - božji dar ali hudičeva šiba // narava: Delfini ob slovenski obali // portret ptice: Čebelar // portret ornitologa: Pertti Saurola - narava je moj bog in gozd je moja cerkev // mi za ptice in naravo: Naši dosežki v preteklem letu / Skupinski popis ptic Pohorja je za nami

Svet ptic: 02,'15

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije // letnik 21, številka 02, junij 2015 // ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 21, številka 02, junij 2015//ISSN: 1580-3600 prej Novice DOPPS//ISSN: 1408-9629

spletna stran revije:

<http://ptice.si/publikacije/svet-ptic>

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), p. p. 2990, SI-1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja.

Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-pošta: dopps@dopps.si, spletna stran: ptice.si

glavna urednica: Petra Vrh Vrezec

e-pošta: petra.vrh@dopps.si

uredniški odbor: Gregor Bernard, Luka Božič, Alenka Bradač, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, Jakob Smole, dr. Tomi Trilar, Barbara Vidmar, doc. dr. Al Vrezec

lektoriranje: Henrik Ciglič, Mojca Pipan

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom: Nebia d.o.o.

tisk: Schwarz d.o.o.

naklada: 2.500 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revijo sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS).

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610.

Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: petra.vrh@dopps.si

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

Poslanstvo DOPPS: Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.

predsednik: Rudolf Tekavčič

podpredsednica: dr. Tatjana Čelik

upravni odbor: Tilen Basle, Peter Krečič, Tomaž Mihelič, mag. Iztok Noč, Tomaž Remžgar, Tanja Šumrada

nadzorni odbor: Luka Korošec, prof. dr. Peter Legiša, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar

direktor: doc. dr. Damijan Denac

IBAN: SI56 0201 8001 8257 011

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici:

Zelo opazna vedenjska lastnost čebelarja (*Merops apiaster*) je družabnost. Ta se kaže tako v kolonijskem gnezdenju kot skupni skrbi za mladiče, pri kateri poleg obeh staršev sodelujejo tudi pomočniki, povečini mlajši samčki brez svojih potomcev.

foto: Bojan Škerjanc

6

12

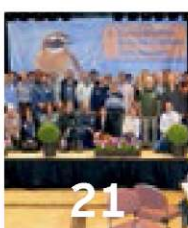
14

16

18

21

34

36

4

Ptice naših krajev

// Al Vrezec, Jurij Hanžel

6

Zgodbe ptičjih peres

// Jurij Hanžel

9

Ptice selivke in povzročitelji bolezn

// Gregor Križ in Taja Žižek

10

Bonaire - otok plamencev

// Taja Kotar

12

Poplave - božji dar ali hudičeva šiba

// Dejan Bordjan

14

Delfini ob slovenski obali

// Tilen Genov

16

Čebelar

// Tina Petras

18

Pertti Saurola

// Petra Vrh Vrezec

21

Ali nam bo uspelo rešiti repaljščico?

// Damijan Denac

26

Poletna opazovanja v naravi

// Mirko Gaberšek, Primož Prešetnik, Aleksander Pritekelj, Metka Škornik, Tanja Šumrada, Tomi Trilar, Al Vrezec, Petra Vrh Vrezec

28

Naši dosežki v preteklem letu

// Tilen Basle, Bia Rakar, Petra Vrh Vrezec

29

Skupinski popis ptic Pohorja je za nami

// Tomaž Mihelič, Tilen Basle

30

Selitev gnezda bele štokrlje v Ribnici

// Damijan Denac

31

Varstvo črnočelih srakoperjev

// Peter Krečič

32

Varuhi velike uharice

// Tomaž Mihelič

33

Alarm za naravo!

// Tomaž Jančar, Tanja Šumrada, Bia Rakar

34

Ptice in vrt

// Ivan Esenko

36

Teden rdečenogih postovk

// Gregor Bernard

36

Dnevnik dogajanj v štokrljinem gnezdu

// Jani Vidmar

38

Naj fotoulov

// Vanesa Bezljaj, Ivo A. Božič, Ivan Esenko

39

Novice DOPPS

43

Rjavi jastreb

// Al Vrezec

Mravljišče!

Da, tako je, včasih je v društvu kot v mravljišču, vsak nekam hiti, dela to in ono ter je v čisto svojem svetu. Morda ste v spomladanskih mesecih že kdaj klicali v pisarno društva, a vam ni uspelo priklicati zelene osebe? Ali pa ste ji poslali e-pošto in ni bilo odgovora cel teden? Da, to se dogaja, vendar ne iz lenobe, preprosto zato, ker je na DOPPS-u veliko marljivih mravljič. Osemurni delavnik? Hja, kje je že to! Pa se nihče ne pritožuje, saj se vsi zavedamo, kaj počnemo, predvsem pa za kaj – za naravo in za nas same.

Nedolgo od tega sem si ogledal dokumentarec *Revolution* (Revolucija), ki je delo Roba Stewarta, katerega prejšnje delo *Sharkwater* (dokumentarni film o morskih psih) je pri njegovih 26 letih leta 2006 pobralo vse festivalske filmske nagrade po vsem svetu. Rezultat gledanja? Ponovno kakšna ura strmenja v prazen strop pred spanjem, predvsem pa veliko navdušenje. Če dobro pomislim, se v zadnjih nekaj letih, predvsem pa v tem tisočletju, pojavlja vse več dokumentarcev in filmov, katerih vsebina ne prikazuje samo lepot narave, temveč tudi naravovarstveno vsebino. Spomnimo se zloglasnega *Zaliva* (angl. *The Cove*), ki je pred oči sveta postavil masakre nad delfini na Japonskem, ali pa *Dom* (angl. *Home*), ki z neverjetnimi posnetki in izvrstno zgodbo ni pustil ravnodušnega še tako zahtevnega gledalca.

Naravovarstveno tematiko pa seveda najdemo tudi v glasbi, kjer ima svoj stalež že kar precej časa. Čeprav so na začetku preteklega stoletja prevladovali predvsem družbeno kritične in socialne tematike (ki nekako ne zbledijo, le kako to?), pa je narava in naš odnos do nje prodrla v ospredje predvsem v obdobju »cvetja« v 60. in 70. letih prejšnjega stoletja. Od takrat je bilo nanizanih kar nekaj hitov, vse od Gayevega *Mercy, Mercy Me*, Cashevega *Don't Go Near The Water* pa do Jacksonove *Earth Song* in *Heal The World* ter mnogo drugih izvrstnih glasbenih del. Tako kot se stanje v družbi odlično izraža v zgodovini umetnosti, se tudi stanje naše narave v današnji sodobni umetnosti. In kje lahko danes zasledimo podobne »hite«, ki so v preteklosti opozarjali na naš mačehovski odnos do narave? Na radijskih lestvicah zagotovo ne. Pa ne bom komentiral sodobnih glasbenih trendov, da ne bom rekel česa bogokletnega. Če se temeljiteje poglobimo v glasbene izvajalce zunaj okvirjev popularne glasbe, hitro opazimo, kako pogosto se v njihovih delih pojavlja omenjena tematika. Nekateri izvrstni glasbeniki, kot na primer Avstralec Xavier Rudd, Havajec Mike Love in Američan Nahko Bear, so celotno glasbeno pot posvetili

foto: Dejan Bordjan

zgolj ozaveščanju ljudi o pomenu ohranjanja narave in pomenu le-tega za ljudi. Kljub vsemu pa danes najdemo takšno tematiko tudi na slovenski glasbeni sceni. Posebej se spominjam pesmi skupine Tabu z naslovom *Namesto srca*, ki je zaokrožila celo po radijskih valovih!

Ves ta zelo hitri prelet opažanj iz sodobnih medijev pa ni zgolj naključen. Porast naravovarstveno in okoljsko zavednih vsebin je očiten, ob tem pa je tudi vse več takšnih društev, organizacij in gibanj. Na svetu je vedno več ljudi, ki se vsak dan srčno bojujejo za naravo; eni za slone, drugi za kite, spet tretji za ogrožene rastline, vendar vsi za nekaj večjega, skupnega vsem nam. Bijejo bitko za vse nas in so edini pravi vojaki planeta Zemlja. In s kom se bojujejo? Z nami samimi, kar se sliši precej absurdno oziroma ironično za tiste z več smisla za humor.

Vendar v vsem prej naštetem prepoznam tudi nas, DOPPS. Mravljičice v DOPPS smo le del mravljišča, ki ga sestavlja še mnogo pridnih mravljič po vsej Sloveniji, brez katerih nas ne bi bilo – prostovoljcev, članov in podpornikov. Včasih smo majcene črne mravljičice, včasih tudi tiste rdeče, ki jih vsi dobro poznamo, ko smo se kdaj usedli na napačen štor.

Prijetno branje in delajte dobro zase in druge, vsak dan, vsak trenutek.

*Tilen Basle, varstveni ornitolog DOPPS
(najmlajša mravljičica v mravljišču)*

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Al Vrezec, Jurij Hanžel

Naslov za kopije objavljenih prispevkov:

Al Vrezec, Prirodoslovni muzej Slovenije, Prešernova 20, p. p. 290, SI-1001 Ljubljana, e-mail: al.vrezec@pms-ljsi

Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst: Jurij Hanžel, Komisija za redkosti,

DOPPS, Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana, e-mail: jurij.hanzel@gmail.com

Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:

http://www.ptice.si/images/stories/slike_novice/2010/obrazec_si.doc

Siva gos (*Anser anser*)

Nova gnezditvena lokaliteta – v letu 2014 je siva gos uspešno gnezдила na ribniku Komarnik, kjer je bil par opazovan že leta 2013 [BRACKO, F. (2014): *Acrocephalus* 35 (160/161): 91].

foto: Borut Rubinič

Kreheljc (*Anas crecca*)

Hraške mlake so nova gnezditvena lokaliteta za to vrsto pri nas, saj je bila julija 2013 opazovana vodeča samica s tremi mladiči [BLAŽIČ, B. (2014): *Acrocephalus* 35 (162/163): 171].

foto: Vlado Jehart

Gozdni jereb (*Tetrastes bonasia*)

Nenavadna najdba mrtvega mladega samca (zdaj shranjenega v Prirodoslovnem muzeju Slovenije) v urbanem okolju Škofje Loke marca 2014, pri čemer gre za izjemno disperzijo te večinoma malo mobilne ptice [DENAC, M. (2014): *Acrocephalus* 35 (160/161): 92-93].

foto: Matej Vrtnič

Divji petelin (*Tetrao urogallus*)

Pri nas je divji petelin vezan na višje nadmorske višine in notranjost večjih gozdnih kompleksov, kar kaže na problem motenj s strani ljudi, število pa se zmanjšalo zlasti v obsežnih gospodarskih gozdovih, tako da so danes najboljša območja za vrsto le še v višjih legah alpskega sveta [VREZEC, A. s. sod. (2014): *Gozdarski vestnik* 72 (10): 472-492].

foto: Janez Papež

Zlatouhi ponirek (*Podiceps auritus*)

Par svatovsko obarvanih ptic je bil aprila in maja 2013 večkrat opažen na zadrževalniku Medvedce, kasneje pa še na Ormožu, a je bila gnezditvena žal izključena [BORDJAN, D. (2014): *Acrocephalus* 35 (160/161): 94].

foto: Petra Vrh Vrezec

Rjavoperuti kanjar (*Parabuteo unicinctus*)

Prvi podatek za Slovenijo – en osebek te ameriške vrste, ki jo pogosto gojijo sokolarji, je bil aprila 2015 opazovan na Hraških mlakah [Komisija za redkosti – vir podatka: Dejan Grohar, Dare Šere].

izvirni foto: Dare Šere

Koconoga kanja (*Buteo lagopus*)

Mlad osebek te severnjaške vrste se je julija 2013 še vedno držal okolice zadrževalnika Medvedce, kar je eno najkasnejših opazovanj pri nas [BORDJAN, D. (2014): *Acrocephalus* 35 (160/161): 94].

foto: Mark Zekhuis / Saxifraga

Mala tukalica (*Porzana parva*)

Na Ledavskem jezeru na Goričkem gnezdi tako grahasta kot mala tukalica, a obe le z nekaj pari [DENAC, K. & KMECL, P. (2014): *Ptice Goričkega*. – DOPPS, Ljubljana].

foto: Alen Ploj

Dular (*Charadrius morinellus*)

Sedemnajsti in osemnajsti podatek za Slovenijo – marca 2015 so bili opazovani trije osebeki na Ljubljanskem barju in pet na zadrževalniku Medvedce [Komisija za redkosti – vir podatkov: Luka in Nejc Poljanec, Tilen Basle, Matej Gamser].

izvirni foto: Luka Poljanec

Kozača (*Strix uralensis*)

Čeprav je karta modelne primernosti življenjskega okolja pokazala na najugodnejša območja za vrsto v južni dinarski Sloveniji, pa so po modelu za kozačo ugodni gozdovi tudi v SV Sloveniji, kjer je bila v letih 2013 in 2014 prvič odkrita na Pohorju in Konjiški gori [VREZEC, A. s. sod. (2014): *Gozdarski vestnik* 72 (10): 472-492].

foto: Bojan Bratož

Zlatovranka (*Coracias garrulus*)

Na Ljubljanskem barju se redke zlatovranke še vedno tu in tam ustavijo na selitvi, nazadnje maja 2014 pri Vnanjih Goricah [KOTNIK, A. (2014): *Acrocephalus* 35 (162/163): 174-175].
izvirni foto: Alex Kotnik

Čbelar (*Merops apiaster*)

Na spomladanski selitvi so čbelarji pri nas opazovani vse pogosteje, redkeje jeseni, pa vendar so bili septembra 2013 opazovani kar na treh koncih, in sicer na Ljubljanskem barju, Kamniško-Bistriškem polju in v Ribniški dolini [BORDJAN, D., TRILAR, T. & KOZINA, A. (2014): *Acrocephalus* 35 (160/161): 95].
foto: Branko Brečko

Belohrbti detel (*Denároscopus leucotos*)

Karta potencialne razširjenosti vrste v Sloveniji kaže na populacijske zgoštevosti v južni Sloveniji, zlasti Trnovski gozd, Snežnik, Kočevsko in Gorjanci, ki jih naseljuje podvrsta *ilifordi*, druga potencialna območja pa so v višjih legah Pohorja, Kamniško-Savinjskih Alp, Karavank, Boča in Julijskih Alp, kjer bi sicer pričakovali podvrsto *leucotos* [VREZEC, A. s od. (2014): *Gozdarski vestnik* 72 (10): 472-492].
foto: Borut Rubinič

Južna postovka (*Falco naumanni*)

Mrtva prvoletna ptica, ki žal ni bila shranjena, je bila septembra 2014 najdena pri Divači, kar kaže na pognezditveno disperzijo iz bližnjih gnezdišč na Hrvaškem ali v Italiji in morda celo kaže na nov val kolonizacije vrste v Sloveniji [STANIČ, D. (2014): *Acrocephalus* 35 (162/163): 175].
foto: Miha Krolfel

Sokol selec (*Falco peregrinus*)

Kot kaže, je s satelitskim oddajnikom opremljena ptica sibirske podvrste *calidus* z ruskega polotoka Jamal na selitvi proti zahodu preletela tudi Slovenijo [DIXON, A. s od. (2012): *Falco* 39: 4-9].
foto: Martin Mollet / Saxifraga

Črnočeli srakoper (*Lanius minor*)

Pri Dolenjem Jezeru ob Cerknškem jezeru je leta 2014 par uspešno vzredil kar tri mladiče [ŠERE, D. (2014): *Acrocephalus* 35 (162/163): 176-177].
izvirni foto: Dare Šere

Hribski škrjanec (*Lullula arborea*)

V pašnem poskusu na Podgorskem krasu leta 2012 se je izkazalo, da paša pozitivno vpliva na hribskega škrjanca, rjavega srakoperja in velikega strnada, prav nasprotno pa na poljskega škrjanca in vrtnega strnada, [KMECL, P., FIGELJ, J. & TOUT, P. (2014) v BUZAN, E.V. & PALLAVICINI, A. (ur): Biodiversity Conservation of Karst Ecosystems (BioDiNet). *Padova University Press*, Koper: 46-63].
foto: Al Vrezec

Laški škrjanec (*Melanocorypha calandra*)

Tretji podatek za Slovenijo – en osebek je bil maja 2015 opazovan v Sečoveljskih solinah [Komisija za redkosti – vir podatka: Iztok Škornik].
izvirni foto: Iztok Škornik

Belovrati muhar (*Ficedula albicollis*)

Vrsta je kot kaže toploljubna, saj zaseda pretežno gozdove na strmih pobočjih ali v nižinah, izogiba pa se večjemu deležu iglavcev v sestojih. Pri nas je razširjena samo v vzhodni polovici države [VREZEC, A. s od. (2014): *Gozdarski vestnik* 72 (10): 472-492].
foto: Gregor Bernard

Mali muhar (*Ficedula parva*)

Prvič je bil pojoči samec zabeležen na Gorjancih, in sicer junija 2014 v gozdnem rezervatu Kobile, kar je nova gnezditvena lokaliteta za vrsto pri nas [DENAC, M. (2014): *Acrocephalus* 35 (160/161): 97].
foto: Mark Zekhuis / Saxifraga

Rumena pastirica (*Motacilla flava*)

Prvo opazovanje podvrste *M. f. superciliaris* pri nas, in sicer marca 2011 v Škocjanskem zatoku [STANIČ, D. (2014): *Acrocephalus* 35 (160/161): 97].
izvirni foto: Domen Stanič

Črnoglav strnad (*Emberiza melanocephala*)

V SV Sloveniji gre za izjemno redko vrsto, ki pa je bila v letu 2014 opazovana kar dvakrat, in sicer maja v Gajevcih in junija v Sestržah [BRAČKO, F. & BOMBEK, D. (2014): *Acrocephalus* 35 (160/161): 98].
foto: Dare Šere

1

1: Pero je struktura, ki ptice razlikuje od drugih živalskih skupin. Peresa služijo različnim namenom, zato so tudi različnih oblik. V Sloveniji je odnašanje peres iz narave brez posebnega dovoljenja z zakonom prepovedano. foto: Petra Vrh Vrtec

Kadar skozi daljnogled ali teleskop opazujemo ptico, se navadno ne zavedamo, da podoba pred našimi očmi v veliki meri soustvarja zapleten preplet peres. Majhne, s človeškega stališča nepomembne spremembe v njihovi zgradbi ustvarijo razliko med peresom, ki je izvrsten toplotni izolator, in peresom, ki se zlahka prepoji z vodo in tako olajša potapljanje v velike globine. Na prvi pogled ima perjanica smrdokavre (*Upupa epops*) bore malo skupnega z nitastimi izrastki na koži dinosavra *sinozavropteriksa* in prav ta kontrast najbolje priča o izjemnem razvoju, ki ga je pero doživelo v zadnjih 200 milijonih let.

Zgodbe ptičjih peres

// Jurij Hanžel

V začetku je bilo pero ...

Leta 1860 so v nekem bavarskem kamnolomu odkrili fosil enega samega peresa, ki je bilo po videzu zelo podobno današnjim. Šele nekaj mesecev pozneje so izkopal tudi fosil celotnega dinosavra, ki mu je to pero pripadalo, praprtiča. Najdbe novih fosilnih ostankov so dodobra omajale začetno poenostavljeno domnevo, da se je pero razvilo vzporedno z letenjem. Prva peresa, če jih smemo tako imenovati, so bili preprosti votli kožni izrastki. Kasneje v razvoju so iz osrednjega tulca izrasle še veje in pero je postopoma dobilo današnji videz. Perje so odkrili tudi pri vrstah dinosavrov, ki so razvojno zelo oddaljene od ptic, kar daje slutiti, da so imeli perje tudi skupni predniki vseh dinosavrov.

Ugotovitev, da so bili s perjem pokriti tudi talni dinosavri, katerih telo je bilo povsem neprimerno za letenje, je spodbudila ugibanja o funkciji tedanjih peres. Odkritja fosilov dinosavrov, ki s svojimi operjenimi okončinami pokrivalo svoja gnezda, kažejo na možno vlogo pri toplotni izolaciji. Še bolj osupljivo je nedavno odkritje znanstvenikov, ki jim je v dobro ohranjenem fosilu dinosavra *anhiornisa* uspelo natančno preučiti sestavo in razporeditev zrnč barvila ter tako prvič določiti barvo dinosavra, kar je bilo dotlej prepuščeno domišljiji ilustratorjev. Ta dinosaver kosove velikosti je bil pretežno temno siv z belima perutnima progama in rdečo perjanico. Pri drugih vrstah so dokazali razlike v obarvanosti samcev in samic, kar nakazuje, da je imelo perje morda pomembno vlogo tudi pri razmnoževanju. Določanje barve ni bil pretirano hud zalogaj pri peresih, ohranjenih v jantarju. Njihov videz je v skladu s predlaganim modelom razvoja od izrastkov proti današnjim peresom, a zaradi izostanka spremljajočih ostankov okostij ni bilo mogoče ugotoviti, kateri vrsti so pripadala. Uganka ostaja tudi videz bolj znanih vrst, kot je denimo *tiranozaver*. Nekateri njegovi bližnji sorodniki so bili sicer pokriti s perjem, operjenosti pri njem pa ne moremo ne potrditi ne izključiti.

Zgradba peres

Peresa so iz β -keratinov, trpežnih nitastih beljakovin, lastnih le pticam in plazilcem. S keratini, ki gradijo naše nohte in lase, si delijo le ime, sicer pa so si popolnoma različni. V koži ptice je cevka, ki se nadaljuje v rebre, iz njega izrašajo veje, prečno nanje pa še drobne vejice, ki jih povezujejo kaveljčki. Celoten preplet vej in vejic imenujemo kosmača. Svedrasto oblikovane vejice stepskim kokoškam omogočajo, da na svojih trebuhih tudi več deset kilometrov daleč prinesejo slabih 50 mililitrov vode za napojitev svojih mladičev. Perje kormoranov je brez kaveljčkov, tako da voda hitro prodre do njihovega telesa. To je pomembno predvsem zato, da se izogone nastajanju zračnih žepov med peresi, ki bi lahko ovirali potapljanje. Izmed bolj očitnih strukturnih posebnosti peres velja omeniti zračnost

vej pri pegamu (*Bombycilla garrulus*), ki daje vtis, da so na njegovih perutih kapljice pečatnega voska. Povprečna ptica pevka ima 2.000–4.000 peres, od katerih jih je 30–40 % na glavi in vratu. Mali labod (*Cygnus columbianus*) pa jih ima kar 25.000! Četudi je posamezno pero lahko, njihova celotna masa ni zanemarljiva: peresa ameriškega jezercarja (*Haliaeetus leucocephalus*) tehtajo 700 gramov, kar pomeni 15–20 % njegove celotne mase.

Ločimo štiri osnovne tipe peresa: letalna, krovna, lasasta ter puh. Letalna peresa najdemo na perutih in repu. Njihova značilnost je asimetrična kosmača: zunanja polovica je ožja od notranje, kar je pomembno za zagotavljanje zadostnega vzgona pri letenju. Zunanja letalna peresa imajo vzdolž svojih robov še posebne kaveljčke, ki preprečujejo, da bi se sosednja peresa med letom razklenila. Krovna peresa imajo simetrično kosmačo in so krajša od letalnih, pokrivajo pa preostanek telesa. Lasasta peresa imajo tanko rebre z le nekaj drobnimi vejicami na konci. Ta peresa so razporejena okrog letalnih, lahko tudi več kot deset ob enem, ob njihovem korenu pa so številna čutilna telesa. Ob premikih letalnih peres se premikajo tudi lasasta, prek čutilnih teles in živčevja pa ptica dobi natančno informacijo o položaju posameznega peresa, kar je še zlasti pomembno za natančno manevriranje v zraku. Peresa, ki tvorijo puh, imajo slabo razvito rebre, iz njih pa izrašajo številne veje in vejice, katerih odlika je, da dobro zadržujejo zrak in s tem tudi toploto. Posebno obliko puha najdemo pri čapljah, papagajih in še nekaterih drugih skupinah ptic. Konice teh peres sproti razpadajo, iz njihovih ostankov pa se sprošča keratinski prah, katerega vloga še ni pojasnjena.

Peresa rastejo iz ugreznin v koži, imenovanih folikli. Na dnu folikla je plast zarodnih celic, ki se živahno delijo in tako odrivajo starejše celice navzven proti površini. Zunanja plast celic tvori tulec, ki ovija novoizrasla peresa, kasneje pa razpade. Nad kožo pero ni niti ožiljeno niti oživčeno, je povsem mrtva tvorba. Njegov položaj v foliklu vzdržujeta trenje in delovanje mišic. Napetost teh mišic pri prestrašeni ptici popusti, zato lahko ptica, ki jo vznemirimo, ob tem izgubi nekaj peres. Zanimivo je, da iz istega folikla zrastejo povsem različna peresa: pisani svatovski ovratnik pri togotniku (*Philomachus pugnax*) izhaja iz istih foliklov kot njegovo rjavo sivo zimsko perje. Zdi se nam, da je perje enakomerno razporejeno po ptici, a ni tako. Folikli so združeni v dobro omejena območja, med katerimi je gola koža. Razporeditev teh območij se med posameznimi družinami ptic razlikuje.

So plavčki res modri?

Verjetno je prav raznolikost barv razlog, ki je marsikoga pritegnil k opazovanju ptic. Peresom dajejo barvo bodisi zrnca barvil bodisi strukturne značilnosti na nanometrskem nivoju. Izmed barvil so pri evropskih pticah najpo-

2: Plavčkovce (*Cyanistes caeruleus*) barve so strukturne in pigmentne: rumeno barvo trebuha dajo karotenska barvila, modrina na temenu, perutih in repu je posledica strukture peres, zeleno obarvanost hrbta pa soustvarjajo karotenska barvila in struktura peres. foto: Ivan Petrič

3: V britanski satirični reviji iz leta 1892 so damo iz visoke družbe, ki je kot modne dodatke uporabljala peresa, prikazali kot zlobno ujedlo in sovražnico ptic. Po več letih nasprotovanja civilne družbe je bilo trgovanje s peresi v modne namene nazadnje močno omejeno. ilustracija: Punch (1892)

membnejši melanini in karotenoidi. Melanine najdemo tudi v človeški koži in laseh. Ločimo evmelanin, ki je odgovoren za temno rjave, sive in črne odtenke, ter feomelanin, ki daje rjasto rjave ter peščene odtenke. Karotenoidi so rumene, rdeče in oranžne barve, ptice pa jih ne morejo zgraditi same, temveč jih morajo zaužiti s hrano.

Za razumevanje strukturnih barv je dobrodošla primerjava z motornim oljem. Če to rumenkasto tekočino razlijemo po mokri površini, nastala luža ni več rumene barve, temveč se svetlika v mavričnih odtenkih. Plast razlitega olja namreč ni povsod enako debela, svetlobni žarki se zato različno odbijajo, zaradi česar vidimo toliko različnih barv. To je eden izmed načinov nastanka strukturnih barv, obstajajo pa tudi drugi, bolj zapleteni. Za strukturne barve peres so v pretežni meri odgovorni drobni zračni mehurčki v njihovi notranjosti. Strukturne barve so razlog za večino modrih, vijoličnih in zelenih odtenkov ter kovinski lesk peres.

Pigmentne barve se lahko tudi prepletajo s strukturnimi, končni barvni odtenek peresa je tako odvisen od številnih malenkosti: od razporeditve in vrste zrn barvil do drobnih mehurčkov zraka. Peresa pa lahko obarvajo tudi zunanji dejavniki: rdečkasta obarvanost brkatnega sera (*Gypaetus barbatus*) je posledica rednega kopanja v pesku, bogatem z železovimi oksidi. Ljudje smo prikrajšani za del barvitosti ptic, saj naše oči ne zaznavajo valovnih dolžin v območju ultravijoličnih žarkov. Na pogled se nam zdi, da se samci in samice plavčkov (*Cyanistes caeruleus*) med seboj ne razlikujejo, natančneje meritve pa so pokazale, da imajo samci znotraj modrega temena področje, ki odbija ultravijolične žarke. Podobno se je izkazalo tudi za številne druge vrste, pri katerih človeške oči niso zmožne ločiti samcev od samic.

Peresa in ljudje

Peresa so neločljivo povezana tudi s človeško zgodovino. Predvsem gosja peresa so dolga stoletja rabila kot pisala, povezava med (ptičjim) peresom in pisalom še dandanes

vztraja v številnih evropskih jezikih. Bila so tudi okras in znamenje poguma ter moči v različnih kulturah po svetu. Za rumeni pernati plašč havajskega kralja Kamehamehe I. naj bi pokončali 80.000 ptic vrste *Drepanis pacifica*. Poleg izgube življenjskega prostora je bil nebrzdani lov glavni razlog za njeno izumrtje, in sicer manj kot sto let po smrti slovitnega kralja. Lov na ptice zaradi peres pa ni imel samo negativnih posledic. V 19. stoletju je bil zaradi velikega povpraševanja po dolgih svatovskih peresih za drage klobuke zelo razširjen lov na veliko belo (*Ardea alba*), malo belo (*Egretta garzetta*) in snežno čapljo (*E. thula*). Ogorčenje nad tem početjem je leta 1889 spodbudilo Emily Williamson, da je ustanovila društvo, ki se je bojevalo proti lovu na ptice za potrebe mode in nazadnje (še le po nekaj desetletjih) doseglo njegovo prepoved. Društvo se je sprva imenovalo "The Plumage League" (Pernata liga), nato "Society for the Protection of Birds" (Društvo za varstvo ptic), nazadnje pa so temu imenu dodali še pridevnik "Royal" (kraljevi), s čimer je nastal RSPB, ki je še dandanes največja naravovarstvena organizacija v Veliki Britaniji. Isti vzgibi so leta 1886 vodili Georgea Grinnella v ZDA, ko je ustanovil "National Audubon Society", nadaljevanje zgodbe je na las podobno tistemu tostran Atlantika: zavarovanju čapelj je sledila rast društva v eno največjih naravovarstvenih organizacij v ZDA. ●

Literatura:

- GILL, F. B. (2007): Feathers. pp 79–113. V: Gill, F. B.: Ornithology. – W. H. Freeman and Company, New York.
- PATCHETT, M. (2011): Murderous millinery. (<http://fashioningfeathers.com/murderous-millinery/>, 11. maj 2015)
- STODDARD, M. C., PRUM, R. (2011): How colorful are birds? Evolution of the avian plumage color gamut. – *Behavioral Ecology* 22: 1042–1052.
- ZIMMER, C. (2011): Evolution of feathers. (<http://ngm.nationalgeographic.com/2011/02/feathers/zimmer-text>, 11. maj 2015)

Ali ptice selivke prenašajo povzročitelje nalezljivih bolezni?

// Gregor Križ in Taja Žižek

Zoonoze so nalezljive bolezni, ki se prenašajo z divjih ali domačih živali na človeka in obratno. Ena izmed povzročiteljev bolezni je lahko tudi bakterija klostridij (*Clostridium difficile*), ki lahko povzroči infekcijsko diarejo. Pojavlja se praktično povsod, okužene pa so lahko tako domače živali, med njimi tudi hišni ljubljenci, kot tudi divje živalske vrste. Znanstveniki si zato prizadevajo poiskati možne vire prenosa klostridija. Avtorje opisane raziskave so zanimale kmečke lastovke (*Hirundo rustica*), ker so to ptice selivke in gnezdiijo v hlevih v neposredni bližini človeka. Zaradi tega bi lahko bile potencialni vir prenosa različnih povzročiteljev bolezni med kmetijami in širšo živalsko ter človeško populacijo.

Kako je potekala raziskava

Zanimive raziskave so se znanstveniki lotili septembra 2011 v osrednji Sloveniji. S pomočjo lovilnih mrež so ujeli 175 kmečkih lastovk in jih do izpustitve zadržali v posebnih sterilnih plastičnih posodah. Ptice so nato pregledali, jih obročkali, pobrali iztrebke in izpustili, da so lahko nadaljevale svojo selitev. Iztrebke so prenesli v posebne sterilne tube in jih shranili za molekularne analize ter ugotavljanje prisotnosti klostridijevih spor.

So lastovke res glavni krivec

Analize so pokazale, da so bili s to bakterijo okuženi le štirje odstotki testiranih kmečkih lastovk. Če to primerjamo s podobno študijo na živini, je bilo okužene okoli 50 odstotkov živine. Primerjava jasno pove, da bi lahko do okuženosti ptic prišlo ravno zaradi prekuženosti živine s to bakterijo in ne zaradi okužbe na selitveni poti ali na prezimovališčih, kot

so sprva predvidevali. Kmečka lastovka bi tako lahko imela bolj vlogo kazalca (indikatorja) območij okuženosti kot pa prenašalca bolezni.

Trenutno sta prenos in pojavljanje klostridija slabo raziskana. Živina in hrana sta morebiten vir okužbe za človeka, vendar je pri tem treba upoštevati tudi druge možne oblike izpostavitve. Čeprav velika razširjenost klostridija pri določenih živalskih skupinah jasno nakazuje, da bi lahko bile pravcati rezervoar za okužbo ljudi, bi bilo v prihodnje zanimivo ugotoviti predvsem potencial drugih živali. •

1: Kmečke lastovke (*Hirundo rustica*) bi bile lahko potencialni vir prenosa različnih povzročiteljev bolezni med kmetijami in širšo živalsko ter človeško populacijo.
foto: Branko Brečko

Zanimivosti:

- S klostridijem so bili okuženi le mladostni osebki kmečkih lastovk.
- Dokazov, da bi klostridij povzročal klinične znake pri kmečkih lastovkah, še ni.
- Zdi se, da je ravno intenzivno kmetijstvo tisto, ki zagotavlja klostridiju stalnost in potencialen vir okužbe za ljudi in živali.

Viri:

- BANDELJ, P., TRILAR, T., BLAGUS, R., OČEPEK, M., ROUSSEAU, J., WEESE, S.J., VENGUST, M. (2014): Prevalence and molecular characterization of *Clostridium difficile* isolated from European Barn Swallows (*Hirundo rustica*) during migration. – BMC Veterinary Research 10 (1): 40. (<http://www.biomedcentral.com/content/pdf/1746-6148-10-40.pdf>)

POPRAVEK

V prejšnji številki revije *Svet ptic* 01/2015 smo v rubriki *Ptice naših krajev* pri novici Zdravka Podhraškega o moškatin bleščavki (*Cairina moschata*) na strani 4 nepravilno zapisali letnico gnezditve. Vrsta je uspešno gnezдила na ribniku pri Rogaški Slatini julija 2014 in ne leta 2007.

Za napako se opravičujemo!
Uredništvo

Bonaire - otok plamencev

// Taja Cvetko

Površina: 288 km²

Št. prebivalcev: 16.000

Št. vrst ptic: zabeleženih je prek 210 ptičjih vrst

Ogrožena ptica: rumenoperuta amazonka (*Amazona barbadensis*, podvrsta *rothschildi*); celotna populacija na otoku šteje okrog 800 ptic

Zanimive vrste ptic: rdeči plamencev (*Phaenicopterus ruber*), rjavi pelikan (*Pelecanus occidentalis*), velika bela čaplja (*Casmerodius albus*), rjavi strmoglavec (*Sula leucogaster*), ameriška siva čaplja (*Ardea herodias*), tribarvna čaplja (*Egretta tricolor*), progasta zelena čaplja (*Butorides striatus*), snežna čaplja (*Egretta thula*), rdeča čaplja (*Egretta rufescens*), ameriški komatni deževnik (*Charadrius semipalmatus*), krpļjasti prodnik (*Calidris pusilla*), kratkokljuni greznik (*Limnodromus griseus*), azteški galeb (*Larus atricilla*), kraljeva čigra (*Sterna maxima*), rjavolična aratinga (*Aratinga pertinax*, podvrsta *xanthogenius*), karakara (*Polyborus plancus*), kolibri vrste *Chlorostilbon mellisugus*, tropski oponašalec (*Mimus gilvus*), rumenoprsi sladolizec (*Coereba flaveola*)

Zavarovana območja: Nacionalni park Washington-Slagbaai na severnem delu otoka, Pomorski park (vključuje celoten otok od morske gladine do globine 60 metrov), območja, vključena v Ramsarsko konvencijo: Lac (700 ha), Pekelmeer (400 ha), Klein Bonaire (600 ha), Gotomeer (150 ha), Slagbaai (90 ha)

Varstveni problemi: Nekoč je bil otok pokrit z gozdom, ki so ga v 19. stoletju skoraj v celoti izsekali. Danes drevesa ogrožajo predvsem sesalci, ki jih je na otok zanesel človek. Števila oslov in koz, ki svobodno »vandrajo« po otoku, ne pozna nihče. Mnoge endemične rastline (ki nimajo nobenih obrambnih sredstev proti rastlinojedcem) so na robu izumrtja. Večinoma jih pojedjo že, ko pogledajo iz zemlje, zato danes prvotno rastlinstvo na otoku ne uspeva več. Le nekaj je še velikih, mogočnih dreves, redko posejanih po otoku, ki dajejo upanje, da se bodo v zaščitenih in varovanih območjih še ohranila.

Seznam priporočene literature:

<http://www.bonairebirds.com/>

<http://www.washingtonparkbonaire.org/>

Podnapisi:

Zemljevid: uporabljen z dovoljenjem »The General Libraries, The University of Texas at Austin«

1: Hiša v glavnem mestu Kralendijk

2: Pisane maske na uličnem karnevalu

3: Na otoku prevladuje nizko bočeče grmičevje

4: Mangrove v brakični laguni Lac Bay

5: Školjka v laguni Cai

6: Azteški galeb (*Larus atricilla*)

foto: vse Taja Cvetko

Vseh 365 sončnih dni na leto prijetna klima, azurno morje ... raj za potapljače in ornitologe. Topografija otoka je zelo raznolika; od hribov, suhega gozda, kamnitih obal, ravnin s slanimi jezери, apnenčastih planot, koralnih grebenov, peščenih obal do jezera z mangrovami. Otok obdaja koralni greben, ki je raznolik svet v malem. Tu domuje kar 57 vrst trdih koral ter 350 zabeleženih vrst rib, zato je zelo priljubljen med potapljači. Posebnost otoka so tudi morske želve. Odrasle prave (*Eretmochelys imbricata*) in glavate karete (*Caretta caretta*) se vsako leto vračajo in na peščenih obalah odlagajo jajca. Pester živalski svet pritegne vsakega obiskovalca tega otoka. Svoje dodajo še izredno prijazni prebivalci, potomci prvotnih prebivalcev Amerindiancev, Špancev, Afričanov in Nizozemcev. Mešanica kultur se kaže v lokalnih običajih in kulturnem bogastvu in pride še posebej do izraza na uličnih karnevalih, kjer se prek glasbe in plesa pokaže vsa raznolikost evropske in afriške dediščine.

Najlaže je otok spoznavati na kolesu. Tako se tudi najlaže približamo lagunam s plamenci, rjavimi pelikani (*Pelecanus occidentalis*), čapljami in drugimi pticami. Prijetna obalna cesta omogoča čudovite poglede na turkizno morje (slika 7). Rumenoperute amazonke (*Amazona barbadensis*; slika 8) in rjavolične aratinge (*Aratinga pertinax*) s svojim čebljanjem kar same opozarjajo nase. Zanimivo jih je opazovati, kako se hranijo na vrhu kaktusov. Kadar se s kolesom nisem ustavila, pogosto niso niti odletele. Je pa res, da jih je v tem primeru zaradi varovalne zelene barve in rumenih glav na cvetočem rastlinju skoraj nemogoče opaziti.

Rdeči plamenec (*Phoenicopterus ruber*; slika 9) je zaščitni znak Bonaira, ki ga pogosto imenujejo kar otok plamencev. V času paritvene sezone jih je na otoku več tisoč. Tu je eno redkih območij, kjer plamenci vzrejajo mladiče, saj imajo za to vse pogoje; ustrezno mehka tla, veliko hrane z visoko vsebnostjo soli, svežo vodo in popoln mir. Te elegantne rožnate ptice je mogoče opazovati na več mestih, med drugim tudi v Nacionalnem parku Washington. Gnezdijo v plitvih slanah lagunah. Hitro jih vzne- miri vsak zvok in celotna jata takoj odleti.

Poleg ptic so najbolj pogoste živali plazilci. Od vseh najbolj veličastni so ogromni legvani (*Iguana iguana*; slika 10). Samci lahko dosežejo do 1,5 metra. Večino dneva preživijo na drevesih. Če se ne premikajo, jih zaradi varovalne barve težko opaziš. Vznemirjeni pa so zelo hitri. Imela sem veliko srečo, da sem enega prese- netila. Za umik je bilo prepozno, obmiroval je kot mrtev. Proti nevarnosti se je zavaroval tako, da je ostal popolnoma negiben, »neopazen«. Celo dihanje je postalo počasnejše, komaj opazno. Lahko sem ga prijemala, pa se ni niti premaknil!

Raziskovanje otoka z njegovimi naravnimi lepotami je še toli- ko lažje, ker so prijazni domačini pravi poliglotti. Govorijo pa- piamento (lokalni jezik), nizozemsko, angleško ter špansko. ●

Poplave – božji dar ali hudičeva šiba?

// Dejan Bordjan

1: Poplave so za človeka »dvorezni meč«. Ko gre za neposredno škodo na imetju ali celo za izgubo življenja, predstavljajo hudo katastrofo. Po drugi strani pa poplave pomenijo tudi, da ni pomanjkanja vode, ki je ključen vir za življenje. Na sliki je Ljubljansko barje v času poplav marca 2013.
foto: Ljubica Zemljak

Za poplave je težko reči, ali naj bomo zadovoljni, da jih imamo, ali naj se jezimo. Vsekakor, kadar gre za neposredno škodo na imetju ali celo za izgubo življenja, ni treba veliko razmišljati, kaj od ponujenega bomo izbrali. Po drugi strani pa poplave pomenijo, da ni pomanjkanja vode. Poplave so v preteklosti ključno vplivale na razvoj človeške kulture. Prve civilizacije so nastale ob poplavnih ravninah velikih rek – Nil, Tigris, Evfrat, Ind ipd. Poleg lahkega dostopa do vode in ugodnega podnebja je bila ključnega pomena tudi dobra pognojenost tal, ki se je z vsako poplavo obnovljala. Čeprav smo danes naravno pognojevanje zamenjali z umetnim, pa je še vedno glavna nujnost nujnih površin na sedanjih ali nekdanjih poplavnih ravninah rek. Te sestavljajo pomemben del mokrišč po svetu, ki so bistven vir vode, hrane in z vodo povezanih gospodarskih dejavnosti. Žal so mokrišča, najbolj produktivni ekosistemi na Zemlji, močno na udaru po vsem svetu. Njihovo uničevanje in spreminjanje se je začelo že v starem veku in se nadaljuje tudi danes v vedno večjem obsegu.

Odnos do mokrišč v Sloveniji

Čeprav natančne ocene izgubljenih in spremenjenih mokrišč ni izdelal še nihče, lahko mirno rečemo, da smo v prejšnjem stoletju izgubili vsaj polovico mokrišč, spremenjenih pa je bilo še za kakšno tretjino. V 60., 70. in 80. letih prejšnjega stoletja smo »uspešno« uredili Pesniško in Vipavsko dolino, Ljubljansko barje, Južno Dravsko polje in osrednjo Savinjsko dolino. Ob tem smo ukrotili nižinsko Dravo in posegali celo na Cerknjsko polje.

Včasih je težko ločiti, kaj je izgubljeno in kaj spremenjeno mokrišče. Z regulacijami Drave in s postavitvijo hidroelektrarn se je reka Drava močno spremenila – dramati-

čno se je zmanjšala njena sposobnost ustvarjanja prodišč in sten, pretok v strugi se je bistveno zmanjšal, zaradi česar se mrtvice in mrtvi kanali hitreje izsušujejo, novi nastajajo redkeje, reka se poglablja. Poleg tega pa so bili deli reke spremenjeni v jezera. Zaradi tega lahko rečemo, da je reka Drava spremenjena mokrišče. Ob tem pa se je občutno zmanjšal obseg poplavne loke, mrtvice so bile izsušene in zasipane. Slednjemu lahko rečemo izguba mokrišč. Ločevanje med izgubljenim in spremenjenim mokriščem je še posebej težavno na območjih poplav. Južni del Ljubljane je del mokrišča in je zato ob močnejših poplavah poplavljen. Ker je ta del pozidan, je izgubljen. Območja, ki smo jih »uspešno« poplavno uredili v preteklosti, smo zaradi lukenj v nadzoru države pozidali. Ker so pozidana območja zgrajena na poplavnih ravninah, so seveda vsake toliko poplavljena.

Boj proti poplavam

Ob poplavah je najpogostejša mantra, ki jo še posebej politiki in novinarji stalno ponavljajo: »Vodotoke je treba urediti in očistiti, da bo voda odtekala hitreje.« Res je, da ravna gladka cev odvaja vodo hitreje kot zavita in poraščena, a marsikje si ne moremo privoščiti ravnih kanalov in nekje pač morajo zaviti. Z zavoji, s ponori pa tudi s človeškimi strukturami, kot so mostovi in močne zožitve strug v naseljih, pa prihaja do zastojev vode. Ob zastojih pride do razlivanja, torej poplav. Ureditve strug in hitrejše odvajanje vode pa prinašata še druge težave. Voda namreč res hitreje odteče, vendar kam? Dolvodno, seveda! In kaj se zgodi? Reka poplavi na območjih, kjer prej ni. Torej z ureditvami pogosto samo prestavljamo poplave; in ne samo to, zaradi večjega nenadnega dotoka vode so ponavadi še večje. Za lažjo predstavo si pogledjmo

2

naslednji primer. Zaradi ureditve osrednje Celjske kotline je na prelomu tisočletja redno poplavljaljo Celje, obsežnih ravnin pa ne. Poplave Celja so bile izjemne. Z veliko količino denarja in napora se je uredila poplavna varnost Celja. Kmalu je začelo poplavljaljo Laško. Seveda bo v prihodnosti veliko denarja namenjenega za poplavno varnost Laškega in vprašanje je, kaj se bo spet zgodilo z mesti dolvodno od Laškega. Količina denarja, ki se namenja izsuševanju mokrišč in urejanju vodotokov, je nepredstavljiva, učinek pa vedno zelo kratkoročen.

Poplave in ptice

Ob poplavah nastajajo obsežna plitva vodna telesa na območjih, kjer je večji del leta suho ali le vlažno. Voda tako prisili talne organizme, da pridejo na površje in tako postanejo lahek plen. Plitkost je pomembna lastnost teh vodnih teles, saj se glavnina vodnih ptic hrani v plitvinah. V Sloveniji imamo veliko stoječih vodnih teles, a le malo plitvih. Pri poplavljenih površinah je zelo pomembno tudi počasno odtekanje vode, ki pomeni možnost razmnoževanja nekaterih organizmov in s tem večanje količine dostopne hrane. Ko se poplavljen površina zmanjšuje, se hrana še dodatno gosti. Slednjega pri poplavah v Sloveniji tako rekoč ni. Skoraj povsod se zaradi urejenih vodotokov voda hitro dvigne in pogosto že isti ali drugi dan spusti.

Kako pomembna so poplavna območja za ptice, si lahko ogledamo na primeru za ornitologe priljubljenega zadrževalnika Medvedce, ki leži na nekdanjem poplavnem območju, kjer so bili v preteklosti močno regulirani vodotoki. Zadrževalnik je bil zgrajen za zadrževanje visokih voda, območje pa je prepredeno z mrežo odtočnih kanalov. Kljub veliki količini denarja, ki so ga namenili

urejanju območja, vodotoki vsako leto še vedno poplavljaljo, včasih celo po večkrat. Na poplavljenih površinah se zbere raznoliki ptičji življ. Poplave v marcu privabijo veliko število prib (*Vanellus vanellus*) in rečnih galebov (*Chroicocephalus ridibundus*). Aprila se jim pridružijo togotniki (*Philomachus pugnax*) in močvirski martinci (*Tringa glareola*). Slednji sestavljajo glavnino pobrežnikov tudi ob poplavah avgusta. Ob eni avgustovsko-septembrski poplavi se je zbralo več kot 7.000 ptic. Med temi več kot 3.000 mlakaric (*Anas platyrhynchos*), več kot 1.000 kreheljcev (*A. crecca*), približno 300 regelj (*A. querquedula*), 72 rac žličaric (*A. clypeata*) in 171 močvirskih martincev. Kadar poplave v obdobju selitve trajajo več dni, je pomen za ptice še večji. Rase se pojavljajo na poplavljenih površinah tudi oktobra in novembra, ko se jim pridružijo še pribe, galebi in žerjavi (*Grus grus*).

Izguba poplavnih območij gotovo močno vpliva na spremembe vzorcev selitve vodnih ptic, verjetno pa tudi prispeva k manjšanju njihovih populacij. Načrtovane nadaljnje regulacije lahko prinesejo le malo dobrega. Žal človeštvu ni jasno, da spremembe v naravi vodijo v nove spremembe, ki enkrat udarijo nazaj. ●

2: Poplave v aprilu privabijo veliko število vodnih ptic, med njimi tudi močvirskih martincev (*Tringa glareola*). Ko poplave v obdobju selitve trajajo več dni, je pomen za ptice še večji.

foto: Alen Ploj

→ Vpišite se v e-skupino Ljubitelji ptic

Če želite prispevati svoje izkušnje, povezana s pticami in naravo, če želite prebrati, kakšne dogodivščine so izkusili drugi člani društva, si ogledati njihove fotografije ipd., potem vas vabimo, da se vpišete na skupino Ljubitelji ptic, in sicer na ljubitelji-ptic-subscribe@yahoogroups.com.

Delfini ob slovenski obali

// Tilen Genov

1: Velika pliskavka
(*Tursiops truncatus*)
foto: Tilen Genov

Poleg "celinskih" vrst ptic, ki jih večina Slovencev verjetno najbolj pozna, imamo v našem morju tudi kar nekaj zanimivih vrst morskih ptic. Poleg že znanega sredozemskega vranjeka (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*) tu srečamo tudi viharlike, ponirke in slapnike, nedavno pa so bili tu opaženi tudi nekoliko redkejši strmoglavci (*Morus bassanus*). Toda ta prispevek ne govori o morskih pticah, temveč o živalih, ki si z njimi delijo morško okolje – delfinih. Morske ptice imajo z delfini precej skupnega. Obe skupini zajemata plenilce na vrhu prehranjevalnih spletov, dihata zrak s pljuči, imata razmeroma nizek razmnoževalni potencial, se hranita na istih območjih in včasih celo z istim plenom. Vse to pa pomeni, da imata skupnega še nekaj: grožnje s strani človeka. Zato je morda primerno, da v reviji *Svet ptic* napišemo tudi kaj o delfinih.

Riba ali ...?

Čeprav njihov videz morda nekatere spominja na ribe, so delfini sesalci. To pomeni, da so bolj sorodni ljudem kot ribam. Imajo stalno telesno temperaturo, dihajo zrak s pljuči in kotijo žive mladiče, ki sesajo materino mleko. Kljub temu, da izvirajo iz kopenskih sesalcev, pa so vodnemu okolju odlično prilagojeni. Njihovo telo je hidrodinamične oblike, nimajo dlake, pred mrazom jih varuje debela plast podkožnega maščevja, prednje okončine so preobražene v prsne plavuti, zadnje so popolnoma zakrnele, plavanje pa omogoča repna plavut.

Delfini so plenilci na samem vrhu morskega prehranjevalnega spleta, zato imajo v morju pomembno vlogo. Prav tako kot morski psi, želve in morske ptice pomagajo uravnati ravnovesje morskih ekosistemov, zdra-

va populacija delfinov pa navadno pomeni tudi zdravo morško okolje.

Delfini ob slovenski obali

Delfini niso nekaj eksotičnega, temveč jih imamo skoraj pred našim pragom – so namreč stalni del slovenske biotske pestrosti. V slovenskih vodah in drugod v severnem Jadranu stalno živi le ena vrsta delfinov – velika pliskavka (*Tursiops truncatus*). Delfini se pri nas zadržujejo vse leto in te vode uporabljajo za opravljanje vseh življenjskih potreb: prehranjevanje, počitek, druženje, razmnoževanje in skrb za mladiče. Na tem območju jih bolj ali manj stalno živi okoli 70-100. Znotraj populacije poznamo več t.i. socialnih skupin, v katerih so precej močne vezi in dolgoletna prijateljstva. Raziskave genetske strukture so pokazale, da se ti delfini genetsko razlikujejo od vseh drugih v Jadranskem morju. Toda kako vse to vemo?

Preučevanje delfinov v Sloveniji

V slovenskem morju raziskovanje delfinov poteka od leta 2002, ko je Morigenos – slovensko društvo za morske sesalce zasnovalo dolgoročni projekt preučevanja in varstva delfinov na območju Tržaškega zaliva. Znanstveno raziskovanje namreč omogoča boljše poznavanje delfinov, njihove številčnosti, vedenja ter groženj, s katerimi se srečujejo, ti podatki pa so pomembni za učinkovito varstvo delfinov in njihovega okolja.

Raziskovanje poteka s plovila, kopenskih opazovalnih točk, s pomočjo akustičnega monitoringa (spremljanje oglašanja delfinov) ter s pomočjo genetskih metod. Glavna metoda, s katero ugotovljamo številčnost delfinov in druge vidike nji-

2

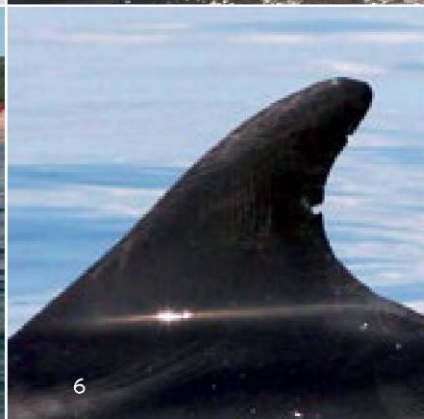
4

5

3

6

7

hove biologije, je fotoidentifikacija. Posamezne delfine lahko namreč prepoznamo po naravnih oznakah na hrbtnih plavutih, ki so vedno vidne, ko delfini pridejo na površje po zrak. Te oznake so različne zareze, praske, brazgotine in barvni vzorci, fotografije plavuti pa omogočajo natančno preučitev teh oznak. Vsak delfin dobi ime, ki ponazarja njegovo edinstveno identiteto. Ta metoda je neinvazivna, saj se delfinov ni treba dotikati, poda pa nam lahko ogromno koristnih informacij, ki so izredno pomembne za razumevanje in varstvo teh živali.

Delfini kot naravni kazalci stanja okolja

O delfinih pogosto slišimo, da so t.i. "bioindikatorji" ali naravni kazalci stanja okolja. To sicer v veliki meri drži, vendar je treba paziti, da zadev ne posplošujemo. Preučevanje in spremljanje populacije nam prav gotovo omogoča boljše razumevanje celotnega morskega okolja ter spremljanje sprememb v njem. Redno pojavljanje delfinov v našem morju je seveda dober znak, saj pomeni, da je ta ekosistem sposoben vzdrževati populacijo velikih plenilcev, kot so delfini. Po drugi strani pa preučevanje delfinov omogoča tudi vpogled v nekatere negativne vidike našega okolja. Na primer, analize vsebnosti onesnaževal v tkivih delfinov kažejo, da so njihove ravni precej visoke. Ker so delfini na vrhu morskega prehranjevalnega spleta, se strupene snovi kopičijo v njihovih tkivih in lahko negativno vplivajo na zdravje populacije ter zmožnost razmnoževanja. Zaradi svoje dolge življenjske dobe in izredne mobilnosti so delfini dobri kazalci dolgoročne in regionalne izpostavljenosti morskih ekosistemov tovrstnim spojinam. S spremljanjem koncentracij teh snovi v delfinih lahko torej spremljamo obstoj onesnaževal v celotnem morskem ekosistemu.

Vsak je edinstven

Poleg tega, da imajo različne hrbtnne plavuti, imajo delfini iz slovenskega morja tudi različne značaje. Samica Daphne, na primer, je ena izmed najbolj akrobatskih delfinov v slovenskem morju, medtem ko je Deion izredno "resen" delfin, ki skoraj nikoli ne skače iz vode. Timi in Danny sta oba energična samca, ki pogosto plavata ob samicah in se rada izkažeta z elegantnimi skoki, Alenka pa se najraje drži v manjših skupinah in jo skoraj vsakič vidimo z novo družbo. Skratka, življenje "slovenskih" delfinov skriva še mnogo zanimivosti, ki pa jih le počasi odkrivamo. Upajmo, da bomo to njihovo edinstvenost znali ohraniti, tako na nivoju populacije kot na nivoju posameznih osebkov. ●

2 in 3: Zbiranje podatkov o potopih in vedenju delfinov pred Portorožem
foto: Tilen Genov

4 - 7: Posamezne delfine lahko prepoznamo po naravnih oznakah na hrbtnih plavutih.
foto: Tilen Genov in Ana Hace

→ Fotografije fundacije Saxifraga

Zbirka fundacije Saxifraga šteje več kot 150.000 naravoslovnih fotografij, ki jih za objavo v naravovarstveni publikaciji v primeru, da finančna sredstva niso na voljo, dobite brezplačno.

S svojimi fotografijami pa se lahko pridružite skoraj 100 evropskim naravoslovnim fotografom, ki so z namenom, da bi pripomogli k varstvu narave, že prispevali fotografije v zbirko Saxifraga.

Saxifraga je pripravila spletno stran www.saxifraga.nl, kjer lahko za namene predavanj brezplačno dobite slike ptic, rastlin, dvoživk, plazilcev, rib, žuželk, pokrajin ipd.

Čebelar

//Tina Petras

»Južna Evropa nam včasih pošlje še dosti lepšega gosta, kakor je pegam. Ta prelepi gost se imenuje legat in je morda naša najlepša ptica; s svojimi živimi in različnimi barvami nas spominja na afriške in ameriške ptice. Po vsej svoji postavi, še bolj po svojem vedenju, je podoben lepo pisani lastovki. Legat je izvrsten letalec, skoraj kakor lastovka.« Tako je prikazal čebelarja oziroma legata (*Merops apiaster*) Fran Erjavec in pri tem opisu zajel štiri tipične lastnosti te ptice: barvitost, družabnost, letalno spretnost in izvor iz toplejših območij.

Vprijati (Coraciiformes), kamor spadajo čebelarji, so bili še v eocenu in oligocenu na območju Evrope pogosto razširjeni tropski red ptic. Njihove niše so v kvartarju zasedli pevci (Passeriformes), pogostejše širjenje tropskih vrst iz Afrike v Evropo pa so v času medledenih dob preprečevali alpsko gorovje, Sredozemsko morje in puščava v Sahari. Družina čebelarjev (Meropidae) verjetno izvira iz deževnih gozdov jugovzhodne Azije. Njihova povezava z afriškimi tropskimi gozdovi v terciarju je omogočila širjenje izvornih vrst proti zahodu v Afriko. Tam so se prilagajale življenju v savanah in se razvile v nov rod *Merops*. Prilagoditev na sončne, suhe in odprte življenjske prostore opazimo tudi pri čebelarju, ki je najbolj pogost v Sredozemlju, stepah, puščavah in polpuščavah Evrope, Azije in severne Afrike. V severnejših predelih, kjer je manj velikih žuželk, s katerimi se prehranjuje, gnezdi maloštevilno in le občasno. Čebelar je edini predstavnik svojega rodu, ki gnezdi na območju Evrope.

Gnezdenje v kolonijah in skupna skrb za mladiče

Čebelar je monogamna vrsta, pri čemer večina parov ostane skupaj vse življenje. Oba starša sta udeležena pri graditvi gnezda, valitvi in skrbi za zarod. Družabnost je verjetno najbolj opazna vedenjska lastnost čebelarja, kar se kaže tudi v kolonijskem gnezdenju. Pri skrbi za mladiče sodelujejo t.i. pomočniki, povečini mlajši samčki brez svojih potomcev. Skupna skrb za mladiče je značilna za kar devet odstotkov ptičjih vrst, le manjšini od teh pa pomeni obvezen način gnezdenja, kot na primer pri vrani vrste *Corcorax melanorhamphos*. Eden izmed osnovnih pogojev za razvoj takega načina skrbi za mladiče je gnezdenje v kolonijah, kjer nista izražena teritorialnost in družbeno izključevanje.

Čebelar - inženir v peščenih in ilovnatih stenah

Čebelar je ena redkih ptic, ki lahko prispeva k preoblikovanju življenjskih prostorov. S kopanjem rogov oblikuje rečne stene, vpliva na pestrost drugih vrst in prehranjevalno verigo, zato ga kot ključno vrsto prištevamo med ekološke oziroma ekosistemske inženirje. Njegova gnezdišča ležijo precej visoko v strmi steni brez obilne vegetacije in zagotavljajo zaščito pred plenilci in ekstremnimi vremenskimi pojavi. Takšne rove zato uporablja za gnezdenje več ptičjih vrst, kot so hudournik (*Apus apus*), postovka (*Falco tinnunculus*), zlatovranka (*Coracias garrulus*), kupčar (*Oenanthe oenanthe*) in čuk (*Athene noctua*), številnim drugim živalskim vrstam pa rovi ponujajo primerno zavetje in počivališče. Eno ključnih vprašanj je, ali tak življenjski prostor, ki ga ustvari čebelar, vpliva na populacijsko raven vrst, ki ga uporabljajo. Doslje so opazili v njegovih rovih povečano gnezditvev skalnega vrabca (*Petronia petronia*) na območju Španije. V zapuščenih rovih čebelarja so našli kar 100 gnezditvenih parov te vrste, ki sicer gnezdi posamično ali v manjših kolonijah. To je tudi največja poznana kolonija skalnega vrabca. V primeru, da so čebelarji v naslednjih letih zapustili gnezditvene stene, tudi vrabci niso ostali tam, njihova gnezditvena populacija pa se je zmanjšala na širšem območju gnezdenja.

Življenjski prostor in varstvo čebelarja

Varnost pred plenilci v času gnezdenja in zadostna razpoložljivost hrane sta najpomembnejša dejavnika, ki vplivata na razširjenost čebelarja na določenem območju. Rov si izkoplje večinoma v gole, skoraj navpične ilovnate rečne stene, peščene strma obrežja, peskokope in gramoznice. V primeru, da stene nimajo ustrezne sestave in odpornosti, bomo čebelarja zaman iskali. Omejujoč dejavnik je tudi prehrana. Zalogaj naj-

de na traviščih z večjo gostoto velikih žuželk. Večkrat zaide tudi v manjše zaselke, še posebno, če v njih stoji kak čebelnjak. Verjetno je pomanjkanje omenjenih dejavnikov glavni razlog, da je čebelar kot gnezditel v Sloveniji razmeroma redek. Eno večjih kolonij ima v peščeni steni peskokopa na Bizeljskem, v manjših kolonijah pa se zadržuje tudi v peskokopu blizu Krakovskega gozda, v gramoznicah v Vrbini, v stenah reke Save pri Ljubljani ter v drugih primernih življenjskih okoljih po Sloveniji.

Čebelar pri nas nima naravnih gnezdišč ob rekah. Peščene stene v peskokopih in gramoznicah so začasnega značaja. Če jih ne uničijo delavci v peskokopih, se v nekaj letih po opustitvi izkopavanja zarastejo ali zasujejo. Čebelarju zato lahko omogočimo mesta za gnezdenje z nadomestnimi peščenimi stenami. Pri tem moramo biti pozorni, da so strme, ustrezno velike, z južnimi legami in da z njih redno odstranjujemo vegetacijo. Mozaična pestrost okoliških življenjskih prostorov, tj. suhih in polsuhih travišč z manjšimi vodnimi površinami, s posameznimi drevesi in grmi, je nujna, da čebelarju zagotovimo primerno hrano, kot so čebele, čmrlji, kačji pastirji in hrošči.

Mogoče bi zamikala ta čudovita, barvita »tropska« ptica kakšnega ornitologa in se bo z njo začel podrobneje ukvarjati. Z ekološko-populacijskimi raziskavami čebelarja ter z rednim spremljanjem njegove populacije, življenjskega prostora in plena bomo to vrsto še boljše spoznali in jo ustrezno zaščitili. •

1: Čebelar (*Merops apiaster*) je izredno spreten letalec. Čebele, čmrlje, kačje pastirje ali hrošče lovi kar v zraku ali s preže. foto: Miha Podlogar

2: Ta barviti ptič pomembno prispeva k preoblikovanju življenjskih prostorov, zato mu pravimo tudi ekosistemski inženir. foto: Aleš Jagodnik

3: V peščeni steni peskokopa pri Bizeljskem je verjetno največja kolonija čebelarja pri nas. foto: Tomi Trilar

Slovarček:

- monogamnost: zveza enega samca in ene samice

Pertti Saurola – narava je moj bog in gozd je moja cerkev

// pogovarjala se je Petra Vrh Vrezec

1: Sloviti finski ornitolog in raziskovalec svetovnega kova, Pertti Saurola, na svojem raziskovalnem območju na Finskem že 50 let dela poglobljene raziskave o kozači (*Strix uralensis*).
foto: Al Vrezec

2: Kozače so v bližini svojega gnezda izredno zaščitniške mame in zato zelo napadalne. Perttija je некоč pri pregledovanju gnezda samica s petimi mladiči napadla kar 37-krat.
foto: Olli Saksel

Na evropskih ali svetovnih ornitoloških konferencah je nemogoče spregledati dobrodušnega in odprtega ornitologa ter raziskovalca svetovnega kova, Perttija Saurolo. Vedno se okoli njega suče gruča ornitologov vseh starosti, ki uživajo v njegovi družbi in srkajo njegovo modrost ter izjemne izkušnje s pticami. Karizmatični Finec je bil v času svoje aktivne kariere univerzitetni profesor, med njegovimi študenti pa so bili danes nekateri svetovno priznani raziskovalci, denimo prva violina današnje ekološke znanosti Ilkka Hanski in drugi. Večji del svoje kariere je deloval kot raziskovalec v Finskem naravoslovnem muzeju, ki sicer sodi k helsinški Univerzi. V okviru muzeja je bil med letoma 1974 in 2001 vodja finskega obročkovalskega centra, od 1981 do 1995 pa je vodil tudi evropsko obročkovalsko zvezo EURING. Leta 2002 se je upokojil in danes nadaljuje svoje delo kot upokojeni častni raziskovalec v muzeju.

S Perttijem sva se srečala v začetku maja 2015 na mednarodnem sestanku mreže za monitoring in raziskave evropskih ujed in sov EURAPMON v Piranu. Navduševal se je nad obsežnimi slovenskimi gozdovi ter čudovito pokrajino, zato sem ga povabila na zanimiv klepet o njegovem delu in življenju, ki ga je posvetil boju za ohranitev zadnjih koščkov gozda in varstvu roparskih ptic. Od leta 1965 v svojih gnezdilnicah preučuje sove, zlasti kozačo (*Strix uralensis*) in lesno sovo (*S. aluco*). To izkušnjo danes posnemajo mnogi ornitologi po svetu, njega pa so upravičeno razglasili za vodilnega svetovnega gnezdilničarja, ki pri svojih 77 letih po drevasih še vedno pleza kot panda.

Pertti, nam lahko poveš, kdaj so te začele zanimati ptice?

Ptice so »me ujele« v otroštvu, imel sem 11 let. Živel sem v Helsinkih, a na deželi smo imeli tudi majhen poletni vikend

ob jezeru. Tam sva s prijateljem začela opazovati ptice. Ko sva se vrnila v Helsinke, sem prijatelju rekel, da v Helsinkih ni ptic in da vse živijo zunaj mesta. A ugotovila sva, da so ptice tudi v glavnem mestu Finske, le da jih moraš biti sposoben zaznati. Tako sem postal opazovalec ptic. Pri 14 letih so mi postale ptice najpomembnejše na svetu. Takoj po šoli sem stekel opazovati ptice. Svoje ornitološke beležnice nikoli nisem pozabil doma, saj sem jo vedno puščal v šoli. V razredu sem, če se je le dalo, vedno sedel ob oknu, da sem lahko opazoval seleče se ptice. Na šolsko klop sem si s svinčnikom zapisoval število vrst ptic, a to je bilo seveda proti pravilom. Na klopeh nismo smeli imeti papirja. Ko je med odmorom učiteljica zapustila razred, sem hitro prepisal število zabeleženih vrst ptic v beležko in počistil klop.

Te je poleg ptic zanimalo še kaj drugega?

V šoli sem bil dober v košarki. Pri 11 letih pa sem začel tudi peti. Dober glas imam po materi, ki je bila vodilna sopranistka v helsinški operi. Moje petje se je začelo z deškimi pevskim tekmovanjem, s katerim so zbirali dečke za pevski nastop na božični radijski oddaji. Vesel sem bil, da sem se pisal drugače kot mama, ki je po poroki obdržala dekliški priimek. Tako žirija ni vedela, da sem sin znane operne pevke. Med več kot 30 kandidati so nas izbrali le štiri. Na radiu sem večkrat pel. Nekaj malega sem tudi zaslužil in mojo mamo je začelo skrbeti, saj je vedela, koliko žrtev zahteva pevska kariera. Rekla mi je, naj najprej pridobim poklic, potem pa da lahko nadaljujem s petjem, če me to veseli.

Kako se je nadaljevalo tvoje navdušenje nad pticami? Lahko poveš kakšno zanimivo stvar, ki si jo ugotovil med raziskovanjem sov?

V šolskih letih sem bil samo navdušen opazovalec ptic, pozneje pa so me začele zanimati raziskave v dobro ptic.

Počutil sem se kot Robin Hood, kajti čutil sem, da ptice, še posebno roparske, potrebujejo posebno zaščito. Začel sem se bojevati za njihovo ohranitev. Postalo mi je zelo pomembno, da naredim nekaj dobrega za naravo. Leta 1965 sem zato začel preučevati populacijsko ekologijo sov. To je verjetno najdlje trajajoči projekt, ki ga vodi le ena oseba in se nadaljuje še danes. Sove rodu *Strix* so bile najmanj raziskane na Finskem. Najprej sem moral poiskati primerno metodo za lovljenje gnezdečih samic in samcev. Vsako leto sem poskušal uloviti vse samice in samce v populaciji, ki sem jo raziskoval. Namestil sem jim gnezdilnice in ptice vsako leto obročkal, da sem jih naslednje leto lahko prepoznal. Samicami kozač sem »sklenil dogovor«, da me za vsakega obročkanega mladiča lahko napadejo šestkrat. Nekoč je ena kozača imela pet mladičev. Pričakoval sem 30 udarcev v glavo, a dobil sem jih 37!

Z raziskovanjem sov sem našel mnogo odgovorov na vprašanja. Recimo, kako zvest si je sovji par. Izračunal sem tudi odstotek ločitev med njimi. Pri kozači je takih 7-9 %, pri lesni sovi 15-18 % parov. V štirih primerih pa so samci istočasno imeli po dve samici. Bili so tudi osebk, ki so živeli več kot 20 let in postali smo pravi prijatelji. Vsako leto, ko pregledujem gnezdilnice, upam, da jih bom našel v dobrem stanju. Seveda mora biti raziskovalec hladnega srca, a jaz to ne morem biti.

Si svetovni poznavalec kozače in ribjega orla. Kako pomembno se je pri raziskovanju specializirati na posamezne vrste namesto opazovanja vseh ptic, ki jih srečamo na terenu?

Pri svojem delu sem se osredotočil le na tri vrste: kozačo, lesno sovo in ribjega orla. O teh mojih posebnih vrstah sem želel izvedeti kar največ. Tudi obročkovalec sem svetoval, naj izberejo najbolj zanimive vrste, jih po svojih

najboljših zmožnostih obročkajo in jih hkrati raziskujejo. Le tako lahko dobimo novo znanje. Sam sem se osredotočil na gnezditveno biologijo mojih vrst, zato lovim tudi odrasle osebk. To je zelo težko, a izjemno pomembno. Le tako dobimo ustrezne podatke o preživetju in uspešnosti osebkov. Zelo pomembno pri tem je, kako se osebk razpršijo, torej, kako daleč od gnezda staršev gnezdi mladiči. Zato je nujno treba imeti enak ali podoben obročkovaški projekt z drugimi obročkovalci. Mnoge kozače in lesne sove, ki se izvalijo na mojem območju, se preselijo celo več kilometrov stran. Tam jih čaka drug obročkovelec, ki tudi lovi odrasle osebk in jih prepozna po obročkkih. Če raziskuješ ptice samo na majhnem območju, težko dobiš dobro sliko o disperziji (razpršitvi) osebkov. Imel sem veliko srečo, da sem kot vodja obročkovaškega centra lahko spodbujal obročkovalce, da so se osredotočali na raziskovanje ujed in sov. Večino izmed njih je zanimalo predvsem varstvo teh vrst, kajti populacije mnogih ujed in sov so upadale zaradi preganjanja, lova, zastrupljanja s pesticidi in izginjanja življenjskih prostorov.

Zelo pomembno se je torej specializirati, da dobiš čim več in kolikor se le da natančne informacije o posameznih vrstah. Nujno pa je delati skupaj in na isti način z drugimi obročkovalci. Šele takrat dobiš zelo zanimive nove vpoglede v življenje teh ptic.

Postavil si shemo monitoringa ujed in sov na Finskem, ki je ena najboljših v Evropi. Kakšne so značilnosti te sheme in kakšni so prijemi za uspešno pridobivanje prostovoljcev, da sodelujejo pri tej shemi?

Mrežo za monitoring ujed in sov smo postavili kot mrežo kvadratov 10x10 kilometrov, ki temelji na mejah naše nacionalne mreže. Ideja je poskušati v izbranem kvadratu

3: Perttijeva priljubljena vrsta so tudi ribji orli (*Pandion haliaetus*). Na sliki je skupaj z ribjim orlom Harryjem, ki ga je leta 2002 v Laponski na Finskem opremil s satelitskim oddajnikom. foto: arhiv P. Saurola

4

4: Z monitoringom in varstvom ribjega orla je začel leta 1971. Danes to dela približno 100 obročkovalcev; orlom gradijo umetna gnezda, jih obročkajo in varujejo zadnje ostanke gozda. O ribjih orlih je Pertti napisal tudi knjigo, ki so jo imenovali za knjigo leta na področju znanosti. Ves izkupiček od prodaje knjig je namenil fundaciji, ki podpira Center ribjega orla na Finskem.
foto: Frank Rawling

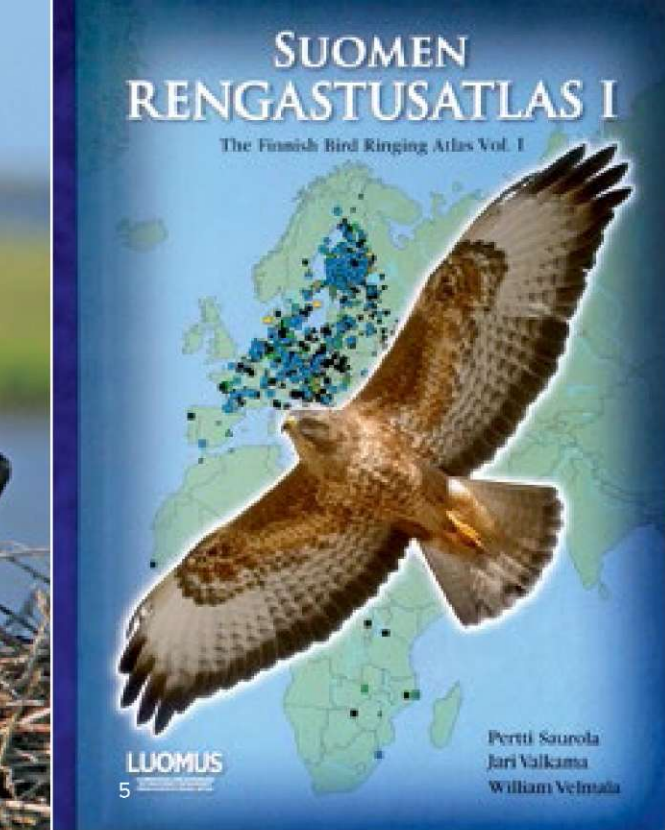
5: Letos je izšel obsežni drugi del knjige *Finski obročkovaški atlas*, pri kateri je bil Pertti eden od glavnih piscev in idejnih vodij.

najti vsaj vse teritorije in, če se le da, tudi vsa gnezda ujed in sov. Obročkovalce smo pozvali, naj se pridružijo delovnim skupinam in izberejo svoj lastni 10x10 km veliki raziskovalni kvadrat. Od leta 1982 naprej, ko smo začeli s tem projektom, smo vsako leto pokrili približno 120 takih raziskovalnih kvadratov. Letni popis vsakega takšnega območja vključuje poslušanje teritorialnega oglašanja sov, popis ujed, iskanje gnezd, poslušanje oglašanja splejanih mladičev in septembra poročanje o rezultatih dela obročkovaškemu centru, ki ta projekt vodi. Jasno je, da tudi skupina obročkovalcev ne najde vseh gnezd ali teritorijev, saj je območje veliko 100 km². Ampak to ni niti naš cilj. Cilj je imeti delovno skupino, ki iz leta v leto dela z enakim naporom in dosega primerljive rezultate v vseh letih, da lahko ocenijo letno nihanje populacij in zlasti njihove dolgoročne trende.

Na mojem raziskovalnem območju z nekaj obročkovašci vsako leto določimo en dan trajajoči t.i. »Raptor Bee« (»roparski skup«). »Raptor Bee« je zelo družaben dogodek. Zjutraj si razdelimo podobnočja kvadrata, okoli 10 km² na osebo. Potem vsak tam popisuje osem ur. Nato se vsi vrnemo v mojo počitniško hišo, kjer se ob kosilu in pivu pogovarjamo o popisu, izkušnjah, težavah, možnih izboljšavah ipd. Zvečer obvezno sledi še savna. Koristnost, prijateljstvo in družabnost nas povezujejo, da se tradicionalno srečamo vsako leto in popišemo območje. Spodbudili smo tudi druge skupine, da v svojih raziskovalnih kvadratih organizirajo podobne dogodke. Večina pa kvadrate popisujejo posamezniki, ki svoj kvadrat navadno popisujejo po več dni.

V zadnjih desetletjih se je obročkanje ptic v Evropi zelo spremenilo v smislu pridobivanja ustreznih podatkov za raziskave in monitoring ptic. Kakšne so bile te spremembe pri obročkanju ptic na Finskem?

Ko sem postal vodja obročkovaškega centra, ki deluje v okviru muzeja, smo obročkali predvsem odrasle osebe med selitvijo in obročkovašcem ni bilo treba meriti ptic. Z izdajo Svenssonovega priročnika za določanje starosti in spola pri pevcih, ki je bil objavljen najprej v švedšči-

LUOMUS
5

Pertti Saurola
Jari Valkama
William Velmala

ni in potem v finščini, pa se je obročkovaška dejavnost precej spremenila. Z vodstvom Finskega ornitološkega društva sem začel projekt priprave priročnikov za določanje starosti in spola pri pticah, začeni s prevodom Svenssonovega priročnika. Dick Forsman je napisal priročnik za ujede, sledili so še priročniki za pobrežnike, race in sove. Prvi korak je bil torej narediti dobre priročnike za obročkovašce. S tem smo izboljšali obročkovaške podatke. Obročkovalec, ki je hotel obročkati odrasle pevce, je moral opraviti izpit v ornitološkem observatoriju in dokazati, da zna določati vrste, spol in starost ptic. Merjenje dolžine peruti in teže je bilo obvezno. Izpit so morali opraviti vsi, tudi dotedanji starejši obročkovašci. Obročkovalce smo spodbujali, da sodelujejo v projektu lovišč s stalnim naporom (CES – Constant Effort Sites), v projektu prezimovalcev in podobno. Nekateri obročkovašci so smeli nadaljevati z obročkanjem ptic na svojih loviščih, saj so tudi tu zbrali nekatere zanimive podatke, vendar smo vse spodbujali k skupnim projektom. Nekateri obročkovašci so imeli veliko težav pri določanju spola in starosti, zato so morali prenehati z obročkanjem. Vendar so razumeli, da ptico z ulovom vznemirimo, da se z obročkanjem torej ne smemo ukvarjati le v lastno zadovoljstvo, pač pa da moramo z obročkanjem pridobiti pomembne podatke ne le za znanost, marveč tudi za naravovarstvo.

Vsak tvoj korak je namenjen enemu samemu cilju, imam prav? Seveda. Želim si, da bi ljudje doumeli, da obstaja na svetu še kaj, ne le denar. To je spoštovanje narave. Ko ljudje na Finskem kupijo poletno hišico, najprej požagajo drevesa okoli nje. Kajti teh dreves niso posadili oni. Potem zasadijo nova drevesa. Ti ljudje hočejo biti bogovi, ki odločajo, kakšno bo okolje. Jaz nisem veren, moj bog je narava. In gozd je moja cerkev. Ne želim, da jo ljudje uničijo. •

Ali nam bo uspelo rešiti repaljščico pred izumrtjem?

// Damijan Denac

Na Bavarskem v Nemčiji, v mestu Helmbrecht, je med 27. in 29. majem 2015 potekal prvi Evropski simpozij o repaljščici (<http://hof.lbv.de/braunkehlchensymposium.html>). Raziskovalci, naravovarstveniki in odločevalci iz 18 evropskih držav, zaskrbljeni nad dramatičnim stanjem populacije te ptice, so predstavili najnovejša spoznanja o njej in ocenili njen varstveni status. Simpozij je organizirala nemška zveza za varstvo ptic LBV (Landesbund für Vogelschutz) oziroma njihova sekcija Kreisgruppe Hof. Brezhibno organizirani dogodek je ponudil ves nadstandard, ki si ga udeleženci lahko zamislijo. Odličen zbornik simpozija nas je čakal že na konferenci in program je potekal tekoče in pregovorno nemško kvalitetno. Predstavljenih je bilo 42 prispevkov. S prispevki iz Slovenije smo na konferenci sodelovali Davorin Tome, Urška Koce in Damijan Denac. Med drugim smo predstavili učinek našega naravovarstvenega upravljanja na Naravnem rezervatu Iški morost na repaljščico (*Saxicola rubetra*), kjer nam je uspelo povečati lokalno populacijo s 14 na 25 parov. Kako dramatičen vpliv ima neprimerna raba travnišč na repaljščico, pa je bila osrednja tema večine predavanj, saj so podatki iz srednje Evrope za repaljščico resnično srhljivi. Ta mala ptičica, ki prečka Saharo v neprekinjenem 2-3 dni trajajočem letu, med katerim preleti 3.800 kilometrov in se obnemogla ustavi na obalah severne Afrike, je neusmiljena tarča kulinaricnega lova, za nameček pa jo doma čaka še ekološka past travnikov, kjer ji pokosijo zarod, ali pa travnika sploh ne najde več. In tako nam repaljščica izumira pred očmi. Eden izmed razlogov za pripravo konference je bilo že dlje časa razširjeno mednarodno za-

vedanje o resnosti situacije stanja repaljščice. Zato smo na konferenci sprejeli Evropsko resolucijo o repaljščici, ki jo v prevodu povzemamo. Hkrati smo na simpoziju ustanovili tudi mednarodno delovno skupino z glavnim ciljem zaustaviti populacijski upad repaljščice prek številnih akcij. Glavni pobudnik ustanovitve skupine je bil prav Davorin Tome. Čaka nas trdo delo, predvsem na področju kmetijske politike. •

Evropska resolucija o repaljščici, sporočilo iz Helmbrechtsa:

Za varstvo in obnovo populacij repaljščic in njihovih življenjskih okolij udeleženci kongresa »Življenje na robu izumrtja«, raziskovalci s področja ornitologije, varstva narave in agronomije iz 18 evropskih držav pozivajo k naslednjim ukrepom na regionalnem in evropskem nivoju:

- izboljšanju kmetijstva, da ponovno vzpostavimo zdrave populacije repaljščic, njihovih življenjskih okolij in združb na travniščih; varstvu, vzpostavljanju in promociji vrstno bogatih travnišč, ekstenzivnih njivskih površin ter vzpostavljanju omrežij travnatih ali začasno iz rabe izvzetih pasov, v sodelovanju s kmeti in drugimi deležniki;
- k izčrpnim in ekonomsko privlačnim programom subvencij za sodelujoče kmete, ki bodo spodbudnejše od intenzivnega kmetijstva.

Za varstvo repaljščice in njenih življenjskih okolij udeleženci pozivajo k nujnosti čezmejnega pristopa. To vključuje prepoved nelegalnega lova ptic, čezmejno sodelovanje pa se mora okrepiti za razvoj varstvenih strategij z lokalnega na kontinentalni nivo.

V zaključku udeleženci Prvega evropskega simpozija o repaljščici pozivajo k takojšnji in koordinirani akciji za uresničevanje učinkovitih ukrepov varstva repaljščice po Evropi. Samo tako bo možno doseči evropske cilje biotske raznovrstnosti v kmetijstvu do leta 2020.

1: Raziskovalci s področja ornitologije, varstva narave in agronomije iz 18 evropskih držav pozivajo odločevalce k takojšnji akciji za uresničevanje učinkovitih ukrepov varstva repaljščice (*Saxicola rubetra*) po Evropi. foto: arhiv LBV Kreisgruppe Hof

Rečni (*Chroicocephalus ridibundus*)
in črnoglavi galebi (*Ichthyæetus melanocephalus*)

foto: Kajetan Kravos

Program predavanj, izletov in akcij DOPPS julij - september 2015

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefon **01/426 58 75** ali vodjo izleta oziroma delavnice. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva **www.ptice.si** in na FB-strani **www.facebook.com/pticeDOPPS** najkasneje na dan dogodka.

DOGODKI

3. julij 2015 (petek): Predstavitve rezultatov dela na Mladinskem ornitološkem raziskovalnem taboru »Štrk 2015«

Mladi bodo na dogodku predstavili odkritja in doživetja z Mladinskega ornitološkega raziskovalnega tabora »Štrk 2015«, ki bo letos potekal med 29. junijem in 3. julijem 2015 v Polani. Predstavitve rezultatov dela na taboru se bo začela ob 16.00 v Hotelu Štrk, Polana 40, 9000 Murska Sobota. Lepo vabljeni starši in sorodniki udeležencev, kot tudi tisti, ki vas zanima delo naših bodočih ornitologov in raziskovalcev.

IZLETI

6. julij 2015 (ponedeljek): Ptice v mestnem parku Maribor (vodi Tilen Basle)

V sodelovanju z Zvezo prijateljev mladine Maribor bomo v okviru počitniškega programa »Počitnice s prijatelji« z otroki spoznava- li ptice v mariborskem mestnem parku. Želiš spoznati pernate pri-

jatelje tudi ti? Pridruži se nam ob 9.30 pred paviljonom v mestnem parku in skupaj se bomo odpravili raziskovat. Vabljeni seveda tudi starši in vsi, ki uživate v opazovanju ptic.

11. julij 2015 (sobota): Spust s čolnom po reki Dravi

(organizira Tilen Basle)
Staro strugo reke Drave med Mariborom in Ptujem si je najbolje ogledati s čolnom in to bomo tudi storili! Med spustom bomo lahko opazovali številne strukture, ki jih reka ustvari s svojim tokom, ter številne prebivalce, ki so se prilagodili temu posebnemu življenjskemu prostoru. Spust bo poučen ter zabaven celodnevni družabni dogodek, s katerim bomo začeli v sobotnem jutru. Svojo udeležbo potrdite pri organizatorju na telefon 051 636 224 (Tilen Basle), kjer boste prejeli tudi podrobnejše informacije.

6. september 2015 (nedelja): Spoznavanje ptic v parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Bliža se jesenski čas – kmalu bo z dreves začelo odpadati listje, zato bodo tudi ptice na našem tokra-

tnem sprehodu že bolj opazne. Pogledali bomo v vrhove dreves in pokukali pod veje grmovnic ter spoznali, kaj se v tem času dogaja s pticami v mestnem parku. Dobimo se ob 9.00 na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Prosimo vas, da se za izlet prijavite vodji izleta na številko 041 513 440. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike.

18. september 2015 (petek): Obeležanje Evropskega tedna mobilnosti 2015 (vodi Bojana Lipej)

Za obeležanje Evropskega tedna mobilnosti bomo v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok za ožjo in širšo javnost Mestne občine Koper pripravili delavnico za prepoznavanje značilnih rastlinskih in živalskih vrst NR Škocjanski zatok. Cilj delavnice bo poleg navedenega tudi ozaveščanje o varovanju mokrišč in drugih naravnih okolij na območju MOK, dana pa bo tudi možnost za aktivnejše sodelovanje pri varovanju rezervata Škocjanski zatok in njegovi promociji. Delavnica se bo začela ob 9.00. Podrobnejše informacije bodo objavljene na spletni stra-

ni <http://skocjanski-zatok.org/>, lahko pa pokličete tudi na tel. številko 05 626 03 70.

20. september 2015 (nedelja): Ptice v Rakičanskem parku in okolici (vodi Branko Bakan)

Rakičanski park z dvorcem je kombinacija ostanka poplavnih gozdov s hrastom dobom in velikim jesenom ter eksotičnih dreves, kot je tulipanovec. Gre za pomemben življenjski prostor za zeleno in črno žolno, sekundarne duplarje, malo uharico ter druge vrste ptic, značilnih za naselja. Iz parka se bomo napotili proti Soboški kamenščnici in na poti tja »prestrezali« ptice selivke. Izlet je primeren tako za začetnike in družine kot tudi za boljše poznavalce ptic. Zbirališče je ob 8.00 v dvorcu Rakičan. Prijave in podrobnejše informacije dobite pri vodji izleta na telefon 031 506 922.

Naš program predavanj, izletov in akcij spremljajte tudi na spletni strani DOPPS, kjer ga redno posodabljam in dopolnjujemo!

EVROPSKI DAN OPAZOVANJA PTIC 2015 – 3. IN 4. OKTOBER 2015

Evropski dan opazovanja ptic poteka ravno v času selitve in je namenjen ozaveščanju javnosti o pticah selivkah, njihovi ogroženosti in načinih varstva. Za preživetje selivk so nujno potrebna postajališča na selitveni poti, predvsem mokrišča, kjer se lahko nahranijo in odpočijejo. Selivke pa lahko opazujemo tudi v mestnem parku. Letos bomo na ta dan v različnih krajih po Sloveniji pripravili opazovalne točke in izlete, na katerih boste lahko pokukali skozi teleskop in opazovali ptice, ornitologi pa vam bodo povedali še kaj več o pticah in njihovih selitvah.

Vabimo vas, da nas v soboto, 3., in nedeljo, 4. oktobra 2015, obiščete na naslednjih točkah ter sodelujete pri opazovanju ptic:

Sobota, 3. oktober 2015:

Ljubljana:

Informativna stojnica v Ljubljani na tržnici Center – med 9. in 12. uro

Koper:

Opazovalne točke na sladkovodnem delu Naravnega rezervata Škocjanski zatok – med 9. in 12. uro

Nedelja, 4. oktober 2015:

Ljubljana:

1. Spoznavanje ptic ob Koseškem bajerju

Opazovalna točka bo med 9. in 12. uro. Voden obhod po učni poti bo ob 10. in 12. uri.

2. Spoznavanje ptic v parku Tivoli

Opazovalna točka bo med 9. in 12. uro.

Za izlet se dobimo ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju.

Izvedbo dogodkov v Ljubljani sofinancira Mestna občina Ljubljana.

Maribor:

Opazovanje ptic v Mestnem parku Maribor

Dobimo se ob 9. uri pred Mestnim akvarijem.

Murska Sobota:

Spoznavanje vodnih ptic na Gajševskem jezeru

Dobimo se ob 8. uri na parkirišču v Grabah.

Kočevje:

Izlet in obročkanje ptic v Kočevskem Rogu

Več informacij in prijava pri koordinatorski izletu Gregorju Bernardu (gregor.bernard@siol.net, 041 830 463).

Več informacij o dogodkih v okviru Evropskega dneva opazovanja ptic 2015 bo objavljenih na spletni strani ptice.si, z vprašanji pa se lahko obrnete tudi na koordinatorski (Tilen Basle, tilen.basle@dopps.si, 051 636 224).

JULIJ

1	sr	Tabor mladih ornitologov v Pomurju
2	če	Tabor mladih ornitologov v Pomurju
3	pe	Tabor mladih ornitologov v Pomurju Predstavitev rezultatov dela na Mladinskem ornitološkem raziskovalnem taboru »Strk 2015« ob 16.00 v Hotelu Strk
4	so	
5	ne	
6	po	Ptice v mestnem parku Maribor (Tilen Basle)
7	to	
8	sr	
9	če	
10	pe	
11	so	Spust s čolnom po reki Dravi (Tilen Basle)
12	ne	
13	po	
14	to	
15	sr	
16	če	
17	pe	
18	so	
19	ne	
20	po	
21	to	
22	sr	
23	če	
24	pe	
25	so	
26	ne	
27	po	
28	to	
29	sr	
30	če	
31	pe	

SEPTEMBER

1	to	
2	sr	
3	če	
4	pe	
5	so	
6	ne	Spoznavanje ptic v parku Tivoli (Dare Pekonja)
7	po	
8	to	
9	sr	
10	če	
11	pe	
12	so	
13	ne	
14	po	
15	to	
16	sr	
17	če	
18	pe	Obeležanje Evropskega tedna mobilnosti 2015 (Bojana Lipej)
19	so	
20	ne	Ptice v Rakičanskem parku in okolici (Branko Bakan)
21	po	
22	to	
23	sr	
24	če	
25	pe	
26	so	
27	ne	
28	po	
29	to	
30	sr	

Bushnell

&

predstavljata ugodnost za člane

Komplet I. iz serije

ELITE

Dalnogled Elite
8x42, 620142ED:
650,00 EUR

Spektiv Elite
20-60x80, 784580:
1450,00 EUR

Cena kompleta (- 30%) znaša 1470 EUR

Komplet II. iz serije

LEGEND

ULTRA-HD

Dalnogled Legend UHD
8x42, 191042:
420,00 EUR

Spektiv Legend UHD
20-60x80, 786081ED:
800,00 EUR

Cena kompleta (- 30%) znaša 854 EUR

Komplet III. iz serije

NATUREVIEW

Dalnogled Nature View
8x42, 220142:
230,00 EUR

Spektiv Nature View
20-60x65, 786065:
420,00 EUR

Cena kompleta (- 30%) znaša 455 EUR

Pri nakupu vsakega posameznega artikla iz programa Bushnell in Tasco vam priznamo 20% popusta na MPC

Poletna opazovanja v naravi

// Mirko Gaberšek, Primož Presetnik, Aleksander Pritekelj, Metka Škornik, Tanja Šumrada, Tomi Trilar, Al Vrezec, Petra Vrh Vrezec

v gozdu

podhujka (*Caprimulgus europaeus*)

Maja ali junija lahko poslušamo značilni drdrajoči zvok in glasno tleskanje s perutmi. Tako na zasedenem območju pojejo samci podhujk, ko se vrnejo z afriških prezimovališč. V mraku te nočne ptice rade posedajo po gozdnih cestah, kar lahko s pridom izkoristimo za opazovanje. Podnevi bomo podhujko zaradi varovalno obarvanega telesa težko opazili. Navadno počiva skrita na veji ali v podrasti. Največ podhujk gnezdi v zahodni in osrednji Sloveniji, na selitvi pa jo je videti tudi drugod. Njena posebnost je drobn kljun, za katerim se skrivajo ogromna usta za lov nočnih metuljev in drugih žuželk. foto: Bojan Škerjanc

ob vodi

navadna čigra (*Sterna hirundo*)

Vitka bela ptica s črno čepico in rdečim kljunom s črno konico se neredko spreletava ob obrežju morja ali večjih jezer, pri nas na primer ob Ptujskem in Ormoškem jezeru. Še najlaže je navadne čigre opazovati ob morski obali. S strmoglavimi leti v vodo lovijo manjše ribe, včasih tudi dokaj daleč od gnezdišč. Na Obali so ta na blatnih otočkih Sečoveljskih solin in Škocjanskega zatoka, kamor dostop zaradi varnosti kolonij ni dovoljen in kjer si gnezdišča delijo z rumenokljunimi malimi čigrami. Na štajerskih akumulacijah pa gnezdi jo na umetnih otočkih sredi jezera ali na zanje pripravljenih splavih. foto: Aleksander Kozina

slovenski ščipalec (*Euscorpius gamma*)

Čeprav med ljudmi ščipalci ali škorpioni veljajo za obmorske prebivalce, je slovenski ščipalec razširjen po vsej Sloveniji. Najdemo ga od toplega izliva reke Dragonje pa tja do 1700 metrov visoko v Karavankah, kjer živi v vlažnih bivališčih in se zadržuje v špranjah med lubjem in pod kamni. Šele leta 2000 je bil opisan kot samostojna vrsta s tipskega nahajališča ob izlivu reke Rižane v slovenskem delu Istre. V Sloveniji živijo še vsaj tri vrste iz tega rodu. Njihov strup človeku ni nevaren. Bolečina ob piku spominja na čebelji pik. Oteklina in bolečina mineta že po enem dnevu. foto: Tomi Trilar

navadni morski koprc (*Crithmum maritimum*)

Obalno apnenčasto skalovje, ki ga redno škropi morje, je dom navadnega morskega koprc, slanuše. Njegove korenine najdejo prostor v še tako majhni razpoki med kamni ali v zidanih kamnitih obalah. Na številnih steblih njegovih grmičkov izraščajo mesnati, suličasti, modrikasto nadahnjeni listi. Poleti zacveti z rumenkasto zelenimi cvetovi, združenimi v sestavljene kobule. Na jesen se tvorijo sprva zeleni in sočni plodovi, ki z dozorevanjem postajajo trdi in rjavkasti. Listi, socvetja in plodovi so užiti. Ker pa je na naši obali rastlina redka, jo občudujemo le v naravi in ne na krožnikih. foto: Tomi Trilar

na travniku

postovka (*Falco tinnunculus*)

Postovka je najbolj pogosta vrsta sokola pri nas. Prebiva v odprti krajini od nižin pa vse do visokogorja, medtem ko se gozdov izogiba. Dobro se je prilagodila tudi življenju v urbanem okolju, kjer večinoma gnezdi na drevsiah ali v odprtinah stavb. V odprti krajini jo bomo verjetno najpogosteje videli pri lovu na male sesalce, ki so njen glavni plen. Lovi bodisi s preže, kar pomeni, da sedi na visoki strukturi, kot je na primer žica daljnovoda, bodisi iz zraka, ko med zanjo značilnim »lebdjenjem« s hitrimi zamahi peruti ostaja na mestu nekaj metrov visoko nad tlemi in pregleduje okolico.

foto: Aleš Jagodnik

okoli našega doma

velika sinica (*Parus major*)

Velika sinica gnezdi v drugi polovici marca ali v začetku aprila. V gnezditveni sezoni ima večinoma eno leglo s 7 do 12 jajci. Drugo leglo ima redko, če pa že, je manjše (5-7 jajc). Prvi samostojni mladiči letajo naokoli v drugi polovici maja. Približno mesec dni po zapustitvi gnezda se mladiči združujejo v jato, ki pa julija razpade. Po končani gnezditvi se »razideta« tudi starša. Poletje sinice preživijo posamič, na začetku zime pa se pričnejo združevati v jate. Znotraj njih nastanejo decembra prvi pari, ki ob lepem vremenu v drugi polovici zime pričnejo iskati primerna gnezdišča. In gnezditveni cikel se ponovno prične.

foto: Ivan Petrič

poljski muren (*Gryllus campestris*)

Poljski muren živi na suhih in zmerno vlažnih travnikih. Oglašajo se le samci, ko s svojimi lepimi melodijami, ki jih ustvarjajo z drgnjenjem desnega krila ob levo, vabijo samice ali pa odganjajo vsiljivce. Muren je izrazito teritorialna žuželka, ki ne trpi tekmecev. Ko samček privabi samico, se sparita. Ona potem v tla z leglico odlaga jajčeca, vsakega posamično ali v manjših skupinah. Iz njih se izležejo ličinke, ki se razležejo po travnikih in sprva še ne živijo v rovih. Po sedmih levitvah v naslednjem letu postanejo odrasli osebki, ki živijo le štiri mesece – od maja do avgusta. Razširjeni so po vsej Sloveniji.

foto: Tomi Trilar

mali netopir (*Pipistrellus* spp.)

Le kakšne pol ure po sončnem zahodu pojdite do prvih cestnih svetilk in zelo verjetno boste zagledali frfotajoče male netopirje. Ti se čez dan skrivajo v špranji stavb. Ob mraku pa okoli luči lovijo žuželke, ki jih privablja svetloba. V Sloveniji imamo štiri vrste malih netopirjev, ki imajo razpon prhuti blizu 20 centimetrov. Le ostrooki opazovalec bo lahko ločil različne dolžine prhuti in načine leta in tako določil vrsto. Le-te dokaj lahko ločimo z detektorjem, ki pretvarja njihove ultrazvočne klice v nam slišno območje, in nam s tem pomaga odkrivati skrivnostni zvočni svet teh nočnih letalcev.

foto: Primož Presetnik

Naši dosežki v preteklem letu

// Tilen Basle, Bia Rakar, Petra Vrh Vrezec

1: Nagrado Aviana 2014 je na letošnji skupščini prejela Vaška skupnost Loka, ki je ustanovila društvo Gugo, kakor oni imenujejo veliko uharico (*Bubo bubo*), in se med drugim zavzema tudi za varstvo naše največje sove. foto: Peter Legiša

2: Matej Gamsler je »ornitolog leta 2014«, saj je lani opazil največje število vrst ptic, opaženih v Sloveniji – kar 271 od 305, ki se jih je lani nabralo v bazi NOAGS. foto: Peter Legiša

Vsako leto se člani DOPPS zberemo na letnem zboru članov, na katerem v nekaj urah povzamemo dogajanje in dosežke v preteklem letu. Letošnje srečanje je bilo v petek, 3. aprila 2015, v prostorih Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU) v Ljubljani. Uvodnemu pozdravu in nagovoru predsednika DOPPS Rudolfa Tekavčiča so sledili slikoviti povzetki društvenih aktivnosti ter dosežkov v preteklem letu.

Leto 2014 v znamenju številnih raziskav

Spremljanje stanja in varstvo ptic ter njihovih življenjskih prostorov sodita med osrednje društvene dejavnosti. O dogajanju v preteklem letu je poročal Tomaž Mihelič v imenu Varstveno ornitološkega sektorja DOPPS, ki je s pomočjo številnih prostovoljcev uspešno izvedel mnogo popisov in raziskav. V okviru projekta SIMARINE-NATURA smo zaključili telemetrijo sredozemskih vranjekov (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*) in pripravili strokovne podlage predloga morskimi območij IBA za to vrsto v Sloveniji. Z GPS-oddajnikom smo opremili črno štokrljo (*Ciconia nigra*) Frančka, ki nam je že pomagal razkriti kar nekaj tančic iz skrivnostnega življenja te vrste ptice. Sodelovali smo tudi pri pripravi Programa razvoja podeželja 2014-2020 ter izpeljali nekaj naravovarstvenih intervencij.

Naravni rezervati - pestro in uspešno dogajanje

Leto 2014 je bilo za Naravni rezervat Škocjanski zatok prelomno, saj se je oktobra začela težko pričakovana gra-

dnja objektov. Bojana Lipej nam je z bogatim slikovnim gradivom prikazala nastajanje zaradi lesene konstrukcije kar malo ekstravagantnega centra za obiskovalce, hleva, opazovalnice idr. Med člani je bilo čutili zadovoljstvo in veselo pričakovanje otvoritve, ki bo že v letošnjem letu. V okviru projekta LIVEDRAVA nastaja Naravni rezervat Ormoške lagune, kjer smo v preteklem letu zaključili z urejanjem življenjskega prostora, dovodom vode v lagune in vzpostavitvijo osnovne infrastrukture za obiskovalce. Direktor DOPPS in vodja projekta Damijan Denac je še posebej omenil uspeh, za katerega so si štajerski ornitologi prizadevali več desetletij. Ob posredovanju hrvaškega BirdLife-partnerja BIOM jim je uspelo doseči, da so bile lovske in ribiške preže, iz katerih so lovci nelegalno z vsemi možnimi nedovoljenimi načini pobijali vodne ptice, uradno odstranjene. Uspeh so udeleženci pozdravili z bučnim aplavzom. V rezervatih je bilo opravljenega veliko dela, vendar ga prav toliko še čaka in s prav takšno vnemo smo stopili tudi v leto 2015.

V prostovoljstvu je moč

V preteklem letu smo v društvu ustanovili Dolenjsko sekcijo, ki kot druge sekcije z različnimi dejavnostmi vestno in s srcem skrbi za ozaveščanje ter spodbujanje ljudi do ohranjanja narave. Za širšo javnost smo lani skupaj s sekcijami pripravili 24 predavanj in 42 izletov, ki se jih je udeležilo 1.089 ljubiteljev ptic in narave. Ker se v društvu zavedamo, da "na mladih svet stoji", smo organizirali dva tabora za mlade ornitologe, ornitološki vikend v Pomurju, številne naravoslovne dneve ter nadaljevali z uspešnimi akcijama Ptice okoli nas in Pomlad prihaja.

Podelili smo priznanja v treh kategorijah

Na letošnjem zboru članov smo tako kot vsako leto podelili tudi nagrado **Zlati legat** za najboljše delo s področja ornitologije, objavljeno v letu 2013. DOPPS jo je letos namenil Davorinu Tometu, Alu Vrezcu in Dejanu Bordjanu, avtorjem knjige *Ptice Ljubljane in okolice*.

Priznanje **Aviana** za zgledno naravovarstveno dejanje, opravljeno samoiniciativno in nesebično, je letos prejela Vaška skupnost Loka. Vaščani Loke so se na lastno pest zavzeli za ohranitev gnezdišča velike uharice (*Bubo bubo*) nad vasjo in jo prepoznali kot vrednoto in razpoznavni znak vasi. Njihovo zavzemanje pa v nasprotju z mnogimi drugimi ni ostalo le načelno in teoretično, marveč se je kmalu pokazalo s konkretnimi dejanji. Dosegli so, da se nelegalno plezališče, ki bi lahko ogrozilo veliko uharico, zapre in klini odstranijo. Prav tako so ustanovili društvo Gugo, kakor oni imenujejo veliko uharico, namenjeno ohranjanju tradicionalnih izročil vasi in si guga izbrali za simbol društva in vasi.

V kategoriji **Ornitolog leta 2014** smo podelili dve priznanji. Eno Mateju Gamserju za največje število opaženih in v spletno bazo NOAGS (Novega ornitološkega atlasa gnezdik Slovenije) vnesenih vrst (kar 271) in drugo Dejanu Bordjanu za največje število v bazo vnesenih opazovanj (prek 5.000). V lanskem letu se je sicer s pomočjo 291 popisovalcev v bazi nabralo 305 vrst in vneslo prek 35.000 podatkov o opazovanjih ptic. Izjemno veliko pomembnih podatkov, ki pričajo, kako potrebna je bila spletna baza NOAGS.

Predstavili smo nov videospot o reki Dravi

Ob zaključku tokratnega letnega zbora članov smo 44 zbranim članom predstavili videospot z naslovom Drava – darilo narave za vse generacije, ki je izšel v okviru projekta LIVEDRAVA, Obnova rečnega ekosistema nižinskega dela Drave v Sloveniji (LIFE11 NAT/SI/882). Videospot predstavlja življenje ob reki in dolgoletna prizadevanja članov in prostovoljcev društva za njegovo ohranitev, hkrati pa napoveduje izid kratkega dokumentarnega filma, ki bo izšel septembra 2015.

Skupinski popis ptic Pohorja je za nami

// Tomaž Mihelič, Tilen Basle

Prostovoljci DOPPS smo se na Štajerskem družili kar dva vikenda. Prvič od 10. do 12. aprila in drugič med 15. in 17. majem 2015. Ob prvič lepem in drugič manj lepem vremenu se nas je zbralo veliko in tako združilo prijetno s koristnim. Skupaj nam je uspelo popisati nekatera za ptice pomembna območja na Pohorju.

Pohorski gozdovi so dom mnogih skrivnostnih in ogroženih vrst ptic

S popisom smo na društvu želeli zbrati podatke o številčnosti in pojavljanju nekaterih redkih in ogroženih vrst ptic, prebivalk starih in umirjenih gozdov. Vrste, ki smo jim namenili posebno pozornost, so bile koconoge kure – divji petelin (*Tetrao urogallus*), ruševca (*Lyrurus tetrix*) in gozdni jereb (*Tetrastes bonasia*), sove – koconogi čuk (*Aegolius funereus*), mali skovik (*Glaucidium passerinum*) in žolne – triprsti detel (*Picoides tridactylus*) in črna žolna (*Dryocopus martius*). Vsem vrstam je skupen skrivnosten način življenja, odmaknjen od ljudi, kar pa je za nekatere vrste ob vse večjem pritisku ljudi na območju Pohorja danes velik problem.

V šestih dneh popisa smo prostovoljci zabeležili 20 malih skovikov in 32 triprstih detlov ter pojavljanje divjega petelina na štirih in ruševca na dveh rastiščih. Kot najboljša območja so se izkazali barjanski gozdovi. Presenečeni pa smo bili nad slabim odzivom koconogih čukov, saj smo na več kot 70 popisanih točkah zabeležili le dva odziva. Sklepamo, da se vrsta očitno vede nomadsko. Na vzporednih

3: Udeleženci prvega skupinskega popisa na Pohorju 2015
foto: Tomaž Mihelič

1: Pri belih štokljah (*Ciconia ciconia*) sta si oba spola zelo podobna, vendar so samci večinoma večji od samic in imajo masivnejši kljun. foto: Tone Trebar / www.naturephototone.com

2 in 3: Gnezdo bele štoklje v Ribnici je bilo uspešno prestavljeno s silosa na drog z gnezditvenim podstavkom. foto: DOPPS

popisih letos smo namreč v nasprotju z lanskim letom zaznali zelo veliko število koconogih čukov v Alpah. Zelo lepo so nas presenetile tudi sloke (*Scolopax rusticola*) – našli smo štiri teritorialne samce.

Popisa se je udeležilo 34 prostovoljcev. Iskreno se jim zahvaljujemo za pomoč, odlično družbo in tudi neprespane noči, ki so jih preživeli s skrivnostnimi pticami ter namerili varstvu narave. Le z dobrimi podatki ter močno voljo lahko kakšno stvar v prihodnje premaknemo tudi na bolje!

Podobne akcije prestavitve gnezd na Zavodu RS za varstvo narave opravljajo redno, še posebej v severovzhodni Sloveniji, kjer je štokelj več, v zadnjih letih pa tudi na Gorenjskem in Dolenjskem. Omenjeno gnezdo v Ribnici je bilo prestavljeno na novo postavljeno gnezditveni drog v neposredni bližini starega gnezda. Podstavek za gnezdo smo zagotovili na DOPPS-u ob finančni pomoči podjetja Comita, drog je zagotovil in postavil Elektro Ljubljana, DE Kočevje, za fizično prestavitev gnezda pa so poskrbeli člani Prostovoljnega gasilskega društva Ribnica. Akcijo je koordiniral Zavod RS za varstvo narave.

Selitev gnezda bele štoklje v Ribnici

// Damijan Denac

2014 je bilo rekordno leto

V Sloveniji se je v zadnjih dvajsetih letih povečalo število belih štokelj. Leta 2014 je tako pri nas gnezdilo 266 parov, kar je največ doslej. Od teh je bilo 215 parov uspešnih, kar pomeni, da je iz gnezda uspešno poletel vsaj en mladič. Skupno število poletelih mladičev je bilo 523, kar je precej veliko, saj je poleg lanskega leta samo še v štirih letih doslej v Sloveniji poletelo več kot 500 mladičev. V letu 2014 so bile sicer razmere za gnezdenje bele štoklje dokaj neugodne, zato je bilo veliko število mladičev najverjetneje bolj posledica velikega števila gnezdečih parov.

Na Ribniško-kočevskem območju poznamo vsaj dve gnezdišči bele štoklje (*Ciconia ciconia*). Prvo gnezdo smo pred leti opazili na dimniku Osnovne šole v Stari Cerkvi. Drugo, v Ribnici, pa smo 2. aprila letos zaradi varnosti preselili s silosa na drog z gnezditvenim podstavkom.

Širitev gnezditvenega območja

Akcije premeščanja gnezd - uspešno sodelovanje v dobro ptic

Glede na pretežno gozdnatost Ribniško-kočevskega območja bi tu pričakovali vse kaj drugega kot belo štokljo. In vendar si je pred leti prvi par gnezdo spletel na šolskem dimniku v Stari Cerkvi pri Kočevju. Vnetemu paru so že pomagali in gnezdo pred kurilno sezono dvignili na podstavek. Drugo gnezdo pa je bilo aprila preseljeno s silosa na drog z gnezditvenim podstavkom, ki je sedaj nameščen na koncu Obrtne cone Ugar v Ribnici.

V zadnjih letih se štoklje iz tradicionalnega območja razširjenosti na severovzhodu Slovenije širijo predvsem v osrednjo Slovenijo in dalje proti zahodu. Tako so se bele štoklje že uspešno razširile oziroma vrnile na Savsko in Krško ravan, Ljubljansko barje, v Grosuplje ter na kraška polja na Notranjskem.

Populacija se v Sloveniji povečuje predvsem na Krškem polju, kjer očitno nosilnost okolja še ni dosežena, saj je tudi gnezditveni uspeh tam še vedno največji. Nasprotno je število parov na tradicionalnem Murskem polju vsako leto manjše in je tam tudi gnezditveni uspeh najslabši.

Bela štokrlja je ranljiva vrsta

Kljub povečanju populacije je bela štokrlja ranljiva vrsta, saj je njen prehranjevalni življenjski prostor močno ogrožen. Glavni grožnji uspešnemu gnezdenju te karizmatične vrste sta intenziviranje kmetijstva in izsuševanje mokrišč, saj obe dejavnosti uničujeta njena prehranjevalna območja.

Varstvo črnočelih srakoperjev na Ajdovskem polju

// Peter Krečič

V evropskem merilu ogroženi črnočeli srakoper (*Lanius minor*) se k nam z dolge poti iz južne Afrike vrne v začetku maja. V Sloveniji sodi med kritično ogrožene vrste. Leta 2014 je pri nas gneznilo manj kot deset parov, kar ga uvršča med naše najbolj redke gnezditelce. Zato smo se na DOPPS odločili, da mu pomagamo. V soboto, 28. marca 2015, je Severnoprimorska sekcija DOPPS skupaj z varstveno ornitologinjo Katarino Denac organizirala delovno akcijo postavljanja prež za črnočelega srakoperja na Ajdovskem polju. V gnezditvenem življenjskem prostoru so razgledna mesta, poleg številčnosti in odkrivnosti plena ter primernega življenjskega prostora, zanj ključnega pomena. Z njih preži na plen, predvsem večje žuželke, kot so kobilice, hrošči, poljski murni, bramorji itd.

V osmih urah je devet prostovoljcev postavilo 38 prež

Jutro po dvodnevem deževju je obetalo čudovit sončen dan in devetim prostovoljcem, ki so se zbrali na robu Ajdovskega polja, dodatno dvigalo moralo. Te niso uničili niti pogle-

di na ravno prispelle ogromne, neobdelane, na pol razklane štirimetrskke robinijeve kole, niti pogledi na ponekod poplavljeno polje. Najprej je bilo treba označiti mesta postavitve kolov na robove zemljišč, katerih lastniki so dali dovoljenje za njihovo postavitve. Medtem ko so nekateri člani šilili ter raznašali kole, so drugi kopali več kot polmetrske luknje, kar je bilo na razmočenem terenu vse prej kot lahko delo. Z dobro voljo in v prijetni družbi so prostovoljci s skupnimi močmi in veliko delovno vnaemo v osmih urah postavili 38 štirimetrskih robinijevih kolov ter tako v močno uničeno kmetijsko krajino vrnil nekaj struktur in s tem življenja. Videz krajine je sedaj veliko prijaznejši, nove strukture pa poleg črnočelih srakoperjev uporabljajo tudi druge živali; prve so jih že med postavljanjem prež odkrile šmarnice (*Phoenicurus ochruros*).

Varstveni ukrepi za črnočelega srakoperja

Kot soorganizator akcije sem vesel, da je akcija lepo uspela. A to je zgolj ena faza v sklopu širšega projekta uresničevanja varstvenih ukrepov za črnočelega srakoperja v zgornjevipavski dolini, trenutno najpomembnejšem območju te kritično ogrožene vrste v Sloveniji. Že februarja letos smo izdali zloženko ter imeli predavanje o tej vrsti srakoperja v ajdovski srednji šoli. V prihodnje pa imamo namen na izginjajočih vetrno zaščitnih pasovih zasaditi nekaj avtohtonih grmovnic kot naravnih prež ter topolov, ki jih ta vrsta tako rada uporablja za gnezditve. Žal pa se je zataknilo pri državnih dovoljenjih, a upamo, da se bo tudi to ugodno razpletlo. V letošnjem letu nameravamo v gnezditvenem obdobju opravljati monitoringe, v katerih bi poleg splošnega popisa črnočelega srakoperja v Vipavski dolini, rabe postavljenih prež in prehranjevališč ugotavljali tudi druge ekološke zahteve črnočelega srakoperja. Veselim se vrnitve te ptice, hkrati pa vabim vse zainteresirane k sodelovanju.

Srakoperji preže že uporabljajo

Uspeh delovne akcije se je pokazal že maja, ko je bilo na Ajdovskem polju opazovanih vsaj šest osebkov črnočelega

4: Črnočeli srakoper (*Lanius minor*) v Sloveniji sodi med kritično ogrožene vrste. Leta 2014 je pri nas gneznilo manj kot deset parov, kar ga uvršča med naše najredkejšje gnezditelce. foto: Iztok Geister

5: Medtem ko so nekateri člani šilili ter raznašali kole, so drugi kopali več kot polmetrske luknje. Z dobro voljo in v prijetni družbi so prostovoljci v osmih urah postavili 38 štirimetrskih robinijevih kolov, ki bodo srakoperjem služili kot lovna preža. foto: arhiv DOPPS

1

2

1: Kraški rob velja v Sloveniji za najznačilnejši življenjski prostor velike uharice, sove na sliki.
foto: Matej Vranič

2: Varuhi velike uharice (*Bubo bubo*, sove na sliki) so letos Gugalnico opravljali na treh skupinskih popisih oziroma lokacijah. Tradicionalno so popis začeli na Krasu, nadaljevali pa v Spodnjem Posavju in na Celjskem. Skupaj se jih je zbralo 231, kar je največ doslej.
foto: Gregor Bernard

srakoperja, med katerimi sta bila dva najverjetneje par. Črnočeli srakoperji so robinijeve kole že uporabljali kot razgledna mesta, s katerih so prežali na plen, predvsem večje žuželke na travnikih. Prijetno nas je presenetilo, da so preže uporabili tudi kot mesta za dvorjenje. Opažen je bil samec, ki je z oglašanjem, priklanjanjem in širjenjem repnih peres dvoril samici.

Le s skupnimi močmi bomo pripomogli k ohranitvi te lepe in hkrati izjemno ogrožene ptice pevke!

Varuhi velike uharice

// Tomaž Mihelič

Leto varuhov velike uharice (*Bubo bubo*) se vsako leto začne v začetku marca z Gugalnico – skupinskim popisom velike uharice. Letos smo ga opravljali na treh lokacijah. Tradicionalno smo začeli na Krasu, kjer se nas je zbralo 172 prostovoljcev, nadaljevali smo pod pokroviteljstvom Dolenjske sekcije v Spodnjem Posavju in zaključili na Celjskem s Štajersko sekcijo. Skupaj se nas je samo na Gugalnici zbralo 231, kar je največ doslej. Vsako leto se nam torej posreči mejnike uspešnosti premakniti še višje!

Potrjevanje uspešnosti gnezditve

Marčevski popis sodi v prvi del monitoringa velike uharice, s katerim ugotovimo, kateri izmed tradicionalnih teritorijev so tisto leto zasedeni. Ker se je število poznavalcev velike uharice v zadnjih letih močno povečalo, tudi vsako leto načrtno ali naključno odkrijemo nove teritorije. Vedno več teže po-

svečamo potrjevanju uspešnosti gnezditve v vseh gnezdiščih velike uharice, kar je glavna naloga varuhov velike uharice. Ta podatek je izjemno pomemben, saj nam je ravno z ugotovitvami o neuspešnosti gnezditve uspelo dokazati, da ima vrsta velike težave zaradi vznemirjanja na gnezdiščih in smrtosti na električnih daljnovodih. Seveda pa ni namen varuhov samo ugotavljanje dejstev, marveč predvsem reševanje konkretnih primerov. Po uspešni sanaciji daljnovoda pri Štrkljevici, kjer uharica spet uspešno gnezdi, se dogovarjamo za nove sanacije z več elektro distributerji. Varnost daljnovodov je bila tudi osrednja tema posveta, ki smo ga organizirali, in prepričani smo, da bodo prvi rezultati že kmalu vidni tudi v naravi. Več o akciji Varuhov velike uharice in možnostih vključitve vanjo si preberite na spletni strani društva: <http://ptice.si/2015/06/varuhi-velike-uharice-2015/>

Na Kraškem robu spet nekaj novega

Kraški rob velja v Sloveniji za najznačilnejši življenjski prostor velike uharice in prav zanimivo je, kako se ravno na tem območju kopičijo pomembni mejniki raziskovanja in varstva te vrste. Tu je bila organizirana prva Gugalnica, tu je bila ugotovljena tudi največja gostota uspešno gnezdečih parov in največje število uspešno speljanih mladičev v enem gnezdu (štirje). Tu so bile prvič usmerjane dejavnosti plezanja in planinarjenja z namenom varstva velike uharice in tu je bil prvič z istim namenom saniran pogubni daljnovod.

Letos smo na Kraškem robu priča še enemu mejniku. Domačini Loke na Kraškem robu so prepoznali veliko uharico kot eno izmed pomembnih vrednot vasi in samoiniciativno poskrbeli za njeno zaščito. V Sloveniji je izredno malo primerov, kjer bi domačini kot najpomembnejšo vrednoto okolja prepoznali prvine narave, in Loka je tu zagotovo svetel primer. S svojim zgledom pa Ločani niso ostali osamljeni, temveč so k sodelovanju za varstvo velike uharice pritegnili tudi prebivalce sosednjih vasi Kraškega roba. Tako smo skupaj že imeli predavanje o veliki uharici v Gabrovici, akciji Varuhi velike uharice pa so se sedaj že priključili tako vaščani Loke, Gabrovce kot Ospa. Imeti za varuha gnezdišča velike uharice

ALARM ZA
NARAVO!

#ITSMYNATURE

ce prvega soseda pod steno pa je najbrž referenca, ki ne potrebuje razlage o njeni učinkovitosti.

Prepričani smo, da bodo prav s podporo lokalnih prebivalcev velike uharice na Kraškem robu postale najbolj varne uharice v državi in zgled resničnega trajnostnega razvoja, ki ga v tem primeru lahko mirno imenujemo sobivanje.

Alarm za naravo!

// Tomaž Jančar, Tanja Šumrada, Bia Rakar

Nevladne okoljske organizacije po vsej Evropi so 12. maja 2015 začele skupno spletno akcijo za rešitev evropske narave, ki jo ogroža deregulacijski načrt predsednika Evropske komisije Junckerja. V prvih 24 urah je bilo s spletno akcijo zbranih kar 59.000 podpisov!

Akcija, poimenovana "Alarm za naravo!", omogoča državljanom 28 evropskih držav sodelovanje v javnem posvetovanju Evropske komisije o zakonodaji, ki varuje naravo v Evropi. Mednarodne nevladne organizacije BirdLife International, WWF (Svetovni sklad za naravo), Evropski okoljski biro (European Environmental Bureau) in Prijatelji zemlje (Friends of the Earth Europe) organizirajo in promovirajo akcijo, ki poteka na svetovnem spletu. Akciji so se pridružile tudi številne slovenske naravovarstvene in okoljske nevladne organizacije.

Spletna akcija pomeni začetek vseevropske kampanje proti slabitvi naravovarstvenih prizadevanj in za učinkovitejše uresničevanje evropske naravovarstvene zakonodaje. V akciji združujejo svoje moči okoljske nevladne organizacije iz vse

Evrope, ki želijo mobilizirati člane, podpornike in splošno javnost ter tako sporočiti Evropski komisiji, da zahtevajo, da se veljavna evropska naravovarstvena zakonodaja ohrani in začne tudi učinkoviteje uresničevati.

Evropska naravovarstvena zakonodaja (Ptičja in Habitatna direktiva) slovi kot ena najboljših na svetu in v resnici prispeva k varstvu živalskih in rastlinskih vrst ter življenjskih prostorov pred izumiranjem. Zaradi nje ima Evropa v svetovnem merilu največje omrežje varovanih območij, Naturo 2000, ki pokriva petino evropskega kopnega in štiri odstotke evropskih morij.

Evropska komisija se je odločila napraviti poglobljeno presoj o obeh direktivah, da bi ugotovili, ali »primerno varujeta naravo«. Ta proces poteka v ozračju, ki je izrazito nenaklonjeno ohranjanju narave. To jasno ilustrira retorika predsednika Evropske komisije Junckerja o zakonodaji, ki bo bolj prijazna do industrije in gospodarstva, ter o »zmanjševanju zelenih administrativnih bremen«.

Prek spletne akcije nevladnih organizacij lahko državljani sodelujejo v javnem posvetovanju Evropske komisije do 24. julija 2015. To je v tem postopku edina priložnost, ko lahko širša javnost izrazi svoje poglede in pričakovanja. V javnem posvetovanju je Evropska komisija postavila nekaj vprašanj in v spletni akciji »Alarm za naravo!« smo predlagali odgovore, ki najboljše zagovarjajo varstvo narave. Ukrepati moramo zdaj ter jasno sporočiti, naj se naravovarstveni zakoni uresničujejo dosledno, ne pa oslabijo. Obstoj naših rastlinskih in živalskih vrst ter najlepših kotičkov narave je odvisen ravno od zakonodaje Evropske unije.

Narava je privilegij, do katerega imamo pravico vsi. Varujmo jo za nas in prihodnje generacije!

Nevladna spletna akcija je dostopna na spletni strani DOPPS: <http://ptice.si/2015/05/alarm-za-naravo/>, kjer z vnosom svojih podatkov in klikom na »Ukrepaj zdaj« lahko pomagate rešiti evropsko naravo. •

3: Evropska komisija želi oslabiti eno najboljših evropskih naravovarstvenih direktiv na svetu (Ptičjo in Habitatno direktivo). Zdaj je čas, da sliši se naš glas! S sodelovanjem v spletni akciji lahko pomagate rešiti naravo! Na sliki so navadne čigre (*Sterna hirundo*).
foto: Shay Connolly

Ptice in vrt

Okolica našega doma je v celoti prirejena pticam – z gnezdilnicami, okrasnimi nasaditvami in s krmilnicami. »Naše« ptice so vajene pogledov, zato uporaba fotografskega šotora največkrat sploh ni potrebna. Okoli hiše je nameščenih 50 gnezdilnic. Med okrasnimi rastlinami, ki privabljajo ptice, pa so kozmeje, sončnice, pegasti badelj in navadna ščetica. Med njimi so take, ki s svojim semenom pritegnejo številne pernate goste, in take, ki med cvetenjem vabijo opraševalce iz žuželčjega sveta. Pri obiranju malin, robid, rdečega in črnega ribeza ter šmarne hrušice tekmujemo s pticami. Dolej so večji del vedno obrale one. Okolica, prirejena pticam, je moja delavnica in fotografski atelje.

Oprema: Nikon D300 S, objektiv Nikkor 500 f 5,6 in Sigma 170-500 f 5,6

Ivan Esenko, Ljubljana

Na sliki so črnoglavka (*Sylvia atricapilla*), lišček (*Carduelis carduelis*), dlesk (*Coccothraustes coccothraustes*), velika sinica (*Parus major*) in cikvot (*Turdus philomelos*).

Teden rdečenogih postovk

// Gregor Bernard

1: Padalo je tako močno, da so rdečenoge postovke (*Falco vespertinus*) raje posedale po drevesih kot lovile nad reko Krko.

2: Samice (na sliki) so bolj podobne postovkam (*Falco tinnunculus*), samci pa so nezamenljivi.

foto: obe Gregor Bernard

Vse skupaj se je začelo okoli 15. maja, ko smo s prijatelji opazovali postovko, ki je posedala na drevesu bližnjega hriba in lovila nad nami. Kaj kmalu se je izkazalo, da je postovka rdečenoga (*Falco vespertinus*), kar za ta čas pravzaprav ni bilo nič nenavadnega.

»Ptičarska družčina« v Sloveniji je dobro povezana ne samo prek različnih dogodkov, marveč tudi prek skupin, kjer si z elektronsko pošto lahko izmenjujemo zanimiva opazovanja in druge ornitološke vsebine. Tako so v sredini maja po elektronski pošti začele krožiti novice o pojavljanju 30, 100, 200 in celo 500 osebkov rdečenogih postovk. Prejel sem tudi dva klica, da je selitev postovk dosegla tudi Dolenjsko.

Kljub močnemu deževju sem se s fotoaparatom odpravil na teren. Vzel sem tudi stojalo, maskirno pregrinjalo in škornje. Za vsak primer, če bi mogoče nehalo deževati. Padalo je tako močno, da so tudi postovke raje posedale kot lovile nad reko Krko. Kar pa sploh ni bilo slabo, saj se je dalo fotografirati večje skupine postovk. Ko sem bil moker že do pasu, vključno z vso opremo, se mi je postovkam uspelo solidno približati. Takoj zatem je padalo vedno manj.

Fotografiranje z mostu me je postavilo v središče dogajanja, a je »lovška predstava« potekala v glavnem previsoko za kakšen bolj zanimiv posnetek. Ščasoma so se postovke začele spuščati vse niže in loviti nizko nad reko. Tu pa so se težave samo še podvojile. Pri tako slabi svetlo-

bi in motečem zelenem ozadju je fotografska avtomatika povsem odpovedala. Zanesel sem se lahko le še na ročno ostrenje in srečo. Z lepo fotografijo temnega samca na zelenem ozadju tako ni bilo nič.

Kakorkoli, bila je čudovita izkušnja. V slabi uri sem na petkilometrskem odseku od Novega mesta do Otočca opazoval več kot sto osebkov selečih se rdečenogih postovk. Natančno štetje ptic bi verjetno pokazalo, da je bilo ptic še veliko več.

Dnevnik dogajanj v štorcljinem gnezdu

// Jani Vidmar

24. september 2014

Danes so pri nas za hišo začeli menjavati električne droge. Seveda sem ostal doma in prepričeval električarje, da bi na električni steber, ki so ga mislili zamenjati in na katerem je lani gnezdila bela štorcljka (*Ciconia ciconia*), postavili nosilec za gnezdo. Ker so zaradi električarjev že pred dvema letoma te štorclje ostale brez doma in se potem na srečo preselile k nam, me je bilo seveda strah, da se zadeva ponovi in bi se zopet morale seliti.

V pogovoru z električarji sem bil dovolj prepričljiv – štorcljam bomo ob menjavi stebrov postavili nosilec za gnezdo in jim tako ne bo treba več imeti gnezda neposredno na žicah.

30. september

Dopoldan smo preživeli brez elektrike. Zato pa imamo sedaj štorcljino gnezdo bliže hiše – neprecenljiv razgled

3

4

skozi okno! Zdaj komaj čakam na pomlad in na bele štor-
klje.

10. april 2015

Od septembra pa do aprila je bilo dolgo čakanje in precej strahu, ali bodo štor-
klje sprejele novo domovanje, pre-
maknjeno za dva električna stebra bližje našemu oknu. Strah je bil odveč, nagrada s čudovitim razgledom skozi
naše okno na končno polno gnezdo pa neprecenljiva! Čeprav precej pozno, je samec vendarle prispel 2. aprila
ob 15.50, samica pa štiri dni za njim ob 10.50. Po dveh
dneh »ležernosti« zdaj na veliko potekajo »gradbena
dela«. Kot se spodobi, gnezditveno gradivo nosi in gnez-
do gradi predvsem samec. Ona kot »pedantna dama«
le popravi kakšno vejico in prinese kakšno malenkost.
Vmes pa seveda pridno delata tudi na tem, da gnezdo ne
bo ostalo brez naraščaja.

21. april

Očitno se je mudilo. Po desetih dneh je razlika velika.
Samec v gnezdo večinoma nosi le še »posteljnino« in
kakšno res izbrano vejico, samica pa že nekaj dni leži v
gnezdu. Vstane le toliko, da se malo pretegne in zrahlja
gnezdece.

12. maj

Naše štor-
klje so preživele pet težkih dni. Od nekod se je
pojaval novi, očitno še negnezdeči par štor-
kelj in si hotel prisvojiti njuno gnezdo. Vnel se je srdit boj, ki se je ponav-
ljal večkrat na dan. Ni bilo prijetno gledati naokoli le-
tečega perja. V soboto, 9. maja, sta prišla napadla celo
ob desetih ponoči.

Zadnja dva dneva sta bili obe štor-
klji ves čas v gnezdu,
tako da sploh ne vem, če sta kaj pojedli. Včeraj so pokosi-
li travnik tik pod njunim gnezdom. Seveda je bil to velik
izziv za samca, ki se je spustil na travnik, a se je takoj, ko
se je na nebu pojavila silhueta štor-
klje, vrnil v gnezdo,
kjer sta se s samico šopirila in glasno klopotala s kljuni,
da bi jo odgnala. Potem gnezda kljub »mizici pogrnj se«
pod njima nista več zapustila.

Danes je bil po petih dneh končno mir. Samica še vedno
vali. Videti je, da so jajca preživele »lomastenje« po njih.
Zanimivo bo opazovati, ali bosta vsiljivca vendarle sple-
tla svoje gnezdo kje v bližini.

20. maj

Danes sem v štor-
kljinem gnezdu prvič opazil mladiča.
Za zdaj le enega. Kljub agresivnim vsiljivcem jima je oči-
tno uspelo!

26. maj

Pri naših štor-
kljah sta v gnezdu zagotovo dva mladiča.
Vsiljivi par, ki si je hotel prisvojiti gnezdo naših štor-
kelj, je začel graditi gnezdo na bližnji kmetiji – na silosu. Kot
sem predvideval, so nanošene veje na silosu odstranili,
saj drugače niso mogli polniti silosa. Par se je preselil k
drugemu sosedu v vasi. Tu je poskušal zgraditi gnezdo
na električnem drogu neposredno na žicah. Pogovoril
sem se z lastnikom dvorišča, na katerem stoji omenjeni
električni drog. Zelo me je presenetil, ko mi je rekel, da
njega štor-
klje ne motijo, čeprav sem ga opozoril, da bodo
imeli dvorišče precej ponečedeno, če se štor-
klje dokon-
čno odločijo ostati pri njih. Zdaj upam, da mi uspe dobi-
ti podstavek, ki bi ga električarji postavili na omenjeni
drog.

7. junij

Danes sta prvič oba starša skupaj zapustila gnezdo. Do
sedaj je bil na gnezdu vedno poleg dveh mladičev pris-
toten vsaj eden od njiju. Mladiča lepo napredujeta, zato ju
bomo konec meseca obročkali.

Dnevnik štor-
kelj se s tem dnem zaključuje. Mogoče pa
sledi nadaljevanje – do poleta v Afriko ... ●

3: Na gnezdu so
potekala »gradbena
dela«. Samec bele
štor-
klje (*Ciconia
ciconia*) je nosil
gnezditveno
gradivo in gradil
gnezdo, ona je
popravila le kakšno
vejico in prinesla
kako malenkost.

4: Do začetka
junija je bil na
gnezdu vedno poleg
dveh mladičev
prisoten vsaj eden
od staršev.

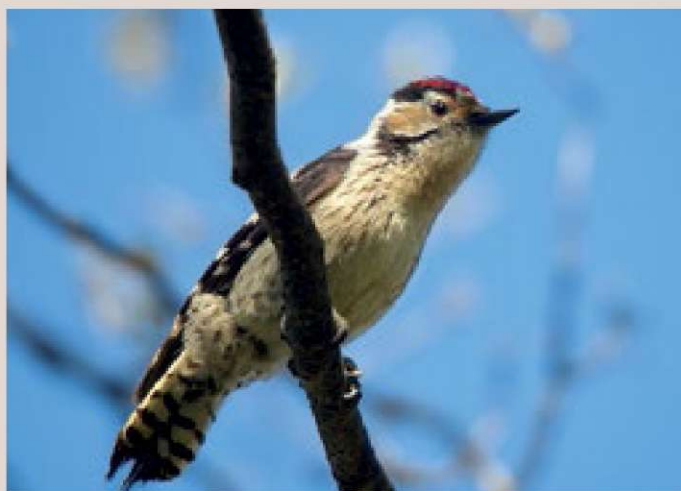
foto: obe Jani
Vidmar

Spomladanski vrvež

Pri nas je zelo živahno. Štiri odrasle srne se sprehajajo kar okoli hiše, pojavljajo se tudi mladi poljski zajci. Tekajo nam tako rekoč pod nogami, le njihova mama je nekoliko bolj plaha. Vijeglavki (*Jynx torquilla*) naseljujeta že ne vem katero gnezdilnico, saj obiskujeta praktično vse. Doslej se še nista odločili, katera bo njuna. Sinice in poljski vrabci (*Passer montanus*) ob tem zganjajo pravo paniko. Včeraj sem pticam nastavlil pasjo dlako, ki so jo potem v velikih kosmih odnašale štiri vrste sinic: velika sinica (*Parus major*), plavček (*Cyanistes caeruleus*; na sliki), menišček (*Periparus ater*) in močvirska sinica (*Poecile palustris*). Naš pes Kai je torej poskrbel za toplo posteljo številnim ptičjim družinam.

Ivan Esenko, 12. april 2015

Prvo srečanje z malim detlom

Na lepo sončno nedeljo popoldne, 19. aprila letos, sem se odpravila na Jezerca pri Bobovku blizu Kranja. Že od nekdaj sem si močno želela, da bi videla in fotografirala malega detla (*Dendrocopos minor*), saj so ga videli že vsi moji prijatelji. Zraven jezera je bilo trstičje, ob njem pa gozdiček. Medtem ko sem iskala kvakača (*Nycticorax nycticorax*), sem iz gozda zaslišala oglašanje. Vedela sem, da se oglašča eden izmed detlov, zato sem pohitela v gozdiček in se razgledovala, da bi videla, kateri detel se je oglašil. Nato je mimo mene zletel mali detel in pristal na bližnjem drevesu. Nič se ni bal. Bila sem neizmerno zadovoljna, da se mi je uresničila želja in da mi je uspelo narediti celo nekaj dobrih fotografij.

Vanesa Bezljaj, 19. april 2015

Presenečenje v Hrašah

V začetku aprila sem bil ob ribnikih v Hrašah pri Medvodah in s poti opazoval ptičji vrvež. Mirno sem opazoval različne vrste rac na vodi, ko je moja pozornost v trenutku pritegnila večja ptica, ki je krožila nad ribnikom. Sprva niti nisem pozorneje pogledal, misleč, da spet kroži kanja (*Buteo buteo*) ali lunj. Ko sem vnovič zrl v race na vodi, se je na vodni gladini »zasvetil« ptič v zraku. Še enkrat sem ga pogledal in od presenečenja komaj še na hitro potegnil fotoaparatus, kajti ribji orel (*Pandion haliaetus*) je krožil vse višje in višje ter mi izginil izpred oči. Čeprav sem ga opazoval le nekaj sekund, me je s svojo lepoto in eleganco tako navdušil, da sem kar pozabil na »posebneže« na vodi.

Ivo A. Božič, april 2015

Rdeča lastovka - neprekosljivi arhitekt

Pred časom mi je kolega Tomi pripovedoval o gnezdenju rdeče lastovke (*Cecropis daurica*) pri nas v Istri. Ta vrsta lastovke v Sloveniji gnezdi maloštevilno, zato je vsako srečanje z njo še toliko bolj zanimivo in dragoceno. Prav zato sem jo šel pogledat – in bilo je kaj videti. Gnezdo je bilo narejeno pod stropom na verandi obljudene hiše. Edina opora za gnezdo je bila električna žica na stropu. Gnezdo zanimive vrčaste oblike s podaljšanim cevastim vhomom, narejeno iz blata, me vedno znova navduši. V času mojega obiska sta starša pridno hranila naraščaj in ure opazovanja so prehitro minile.

Ivo A. Božič, april 2015

1// Namestitev gnezdilnic za hudournike

Novembra 2014 smo v okviru Štajerske sekcije DOPPS na vodstvo Slovenskega narodnega gledališča (SNG) Maribor naslovili dopis s prošnjo, ali lahko namestimo gnezditvene zaboje za hudournike (*Apus apus*) na streho stavbe SNG. Tehnični direktor g. Drago Prosnik je še isti dan ugodil naši prošnji. Takoj nato je stekla akcija nakupa lesa in izdelave gnezdilnic, kajti želeli smo jih namestiti pred novo gnezditveno sezono. Ob tem naj omenim sodelovanje z Društvom za proučevanje ptic in varstvo narave (DPPVN) Rače, ki je prispevalo vsa sredstva za nakup lesa in drugo opremo. Izdelavo gnezditvenih zabojev smo zaupali Miru Vambergerju, nekaj pomoči pri izdelavi pa sem prispeval tudi pisec teh vrstic. Dne 24. januarja 2015 sva z Mirom tri gnezditvene zaboje s pomočjo jeklenih nosilcev pritrdila na ograjo osrednje strehe gledališča.

V treh velikih gnezditvenih zabojih je skupaj 21 ločenih gnezdišč za hudournike. Navadno traja kar nekaj let, preden hudourniki zasedejo ponujena gnezdišča in oblikujejo povsem novo gnezditveno kolonijo.

Na koncu se najlepše zahvaljujem vodstvu SNG Maribor, ki nam je dobrosrčno omogočilo namestitev gnezditvenih zabojev.

FB

2// Napredek graditve objektov v NRŠZ

Graditev objektov v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok uspešno napreduje. Na javnem razpisu izbrani izvajalec del

Adriaing d.o.o. iz Kopra je že zaključil z montažo konstrukcije centra za obiskovalce, ki (počasi) že dobiva končno podobo. Maja 2015 so predstavniki CI produkta in Adriainga zaključili s postavljanjem zunanje lesene obloge (fasade) objekta. V notranjosti objekta že potekajo obrtniška in instalacijska dela (namestitev prezračevalnih in ogrevalnih sistemov, vodovodne ter električne napeljave itn.), hkrati izvajalci postavljajo tudi predelne stene, pode in strope. Tako tudi notranjost centra počasi dobiva svojo končno podobo.

Na centru za obiskovalce (pročelje usmerjeno proti Bertoški bonifiki) smo namestili deset gnezdilnic za hudournike. Na hlevu bomo namestili tudi gnezdilnice za poljskega vrabca, veliko sinico in plavčka. Prostor v hlevu, ki je namenjen spravilu sena, pa je zasnovan tako, da bodo na prečnih tramovih v prihodnje lahko gnezdile tudi kmečke in mestne lastovke. V bližini centra za obiskovalce bo postavljena tudi gnezditvena stena, v kateri bodo lahko gnezdili čebelarji in breguljke.

Kljub graditvi objektov opravljamo redne monitoringe ptic, kartirne popise gnezdik in obročkanje mladičev ciljnih vrst (kot sta navadna čigra in polojnik) z barvnimi obročki. Med popisi gnezdik smo na otočkih lagunskega dela naravnega rezervata zabeležili rekordno število gnezdečih parov navadnih čiger, in sicer več kot 100 parov. Do začetka junija smo z barvnimi obročki označili že več kot 120 mladičev te vrste. Letošnjo gnezditveno populacijo polojnikov ocenjujemo na 20 do 30 parov, z 10 do 15 gnezdečimi pari pa sta zastopana rdečenogi martinec in mali deževnik. V la-

guni naravnega rezervata že tretje leto zapored gnezdi tudi mala čigra. V letošnjem letu smo potrdili vsaj štiri gnezdeče pare te vrste.

Za več informacij obiščite spletno stran: <http://skocjanski-zatok.org/> ali FB stran: <https://www.facebook.com/skocjanskizatok>. **Ekipa NRŠZ**

3// Pohvala projektu AdriaWet 2000

Evropska nagrada Natura 2000 je priznanje za najboljše prakse upravljanja območij Natura 2000. Z nagrado želijo med javnostjo zbuditi zanimanje za omrežje Natura 2000 in pokazati uspeh delovanja omrežja Natura 2000 ter njegov pomen za varstvo biotske raznovrstnosti v Evropi, hkrati pa predstaviti tudi prednosti, ki jih prinaša prebivalstvu. Nagrade podeljujejo primerom najboljših praks, najboljšim zgodbam na petih različnih področjih: ohranjanje, socio-ekonomske koristi, komuniciranje, uskladitev interesov ter čezmejno sodelovanje. Letos je bila prvič podeljena tudi nagrada občinstva. Med 23 finalistov za Evropsko nagrado Natura 2000 je bil tudi projekt AdriaWet 2000 – Jadranska mokrišča za omrežje Natura 2000, pri katerem je DOPPS sodeloval kot projektni partner, Naravni rezervat Škocjanski zatok pa kot projektno območje. V okviru projekta smo pripravili tudi glavino razstav za osrednjo opazovalnico NR Škocjanski zatok. Projekt AdriaWet 2000, uvrščen v kategorijo čezmejnega sodelovanja, je bil tudi edini skupni slovensko-italijanski projekt. To je dodatna potrditev vrednosti dela, ki smo ga opravili projektni partnerji.

avtorji:

- Ekipa NRŠZ
- Nataša Bavec
- Tilen Basle
- Dominik Bombek
- Franc Bračko
- Katarina Denac
- Urša Koce
- Bojana Lipelj
- Tomaž Mihelič
- Bia Rakar
- Petra Vrh Vrezec

4

fotografi:

- 1: Franc Bračko
- 2: Borut Mozetič
- 4: Vlado Bernetič
- 6, 12: Tilen Basle
- 9, 10: Damijan Denac
- 11: Dominik Bombek

Strokovna komisija je 21. maja 2015 v Bruslju razglasila vseh šest zmagovalcev. Nagrado občinstva je prejel španski projekt »Natura 2000 dan«, ki je zbral le 100 glasov več kot drugouvršeni AdriaWet2000. Nagrado v kategoriji čezmejnega sodelovanja pa je prejel projekt DANUBEPARKS. Visoka uvrstitev in pohvale, ki jih je od Evropske komisije prejel AdriaWet 2000, so dodatna motivacija za utrjevanje omrežja upravljavcev in deležnikov obalnih in morskih zavarovanih območij v Jadranu »Adriawet«, katerih del so projektna območja in deležniki jadranskega območja, podpisniki »Štarancanske listine« z namenom, da se nadaljuje aktivnosti sodelovanja za varstvo naravne dediščine.

Podrobnejše informacije so dostopne na spletni strani: <http://skocjanski-zatok.org>.
Ekipa NRŠZ

4// Usposabljanje za čiščenje morske obale in zaoljenih ptic

»In vendar se premika (Eppur si muove),« je rekel Galileo Galilei davno tega. To lahko naposled trdimo tudi za probleme zaoljenih ptic in drugih organizmov, katerih čedalje pogostejši prizori z vsega sveta iz javnih medijev trkajo na našo dušo. Četudi na take primere v našem delu Jadranskega morja k sreči še nismo naleteli, je zamerke reševanja te problematike čutiti tudi v Sloveniji. Po uspešnem usposabljanju prostovoljcev v Kopru in Sežani leta 2013 se zgodba nadaljuje. Tokrat se je to zgodilo 25. in 26. maja 2015. V prostorih Morske biološke postaje Nacionalnega Inštituta za biologijo (NIB) v Piranu je potekalo že

drugo usposabljanje za prostovoljce, ki bodo ob onesnaženju morja z nafto in njenimi derivati lahko v pomoč ustreznim strokovnim delavcem. Poglavitni namen in cilj usposabljanja je bil nadgraditi znanje že registriranih prostovoljcev kot tudi izobraziti in usposobiti nove. Prav tako je bilo srečanje priložnost za izmenjavo informacij in izkušenj med različnimi nevladnimi organizacijami, vladnimi ustanovami in raziskovalnimi institucijami. Usposabljanje, ki se ga je udeležilo 38 prostovoljcev, je bilo del aktivnosti IPA-projekta »Strengthening common reaction capacity to fight sea pollution of oil, toxic and hazardous substances in Adriatic sea« (Krepitev skupne reakcijske sposobnosti za boj proti onesnaženju morja z oljem, strupenimi in nevarnimi snovmi v Jadranskem morju; HAZADR) in projekta LIFE+ SIMARINE-NATURA »Vzpostavitev morskih območij Natura 2000 za sredozemskega vranjeka (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*) v Sloveniji«. Organiziral ga je novoustanovljeni »Adriatic Training and Research Centre«-ATRAC z Reke (Hrvaška) v sodelovanju s strokovnjaki NIB, Uprave Republike Slovenije za zaščito in reševanje (URSZR) in DOPPS. **BL**

5// Gorički travniki

Konec marca 2015 smo na DOPPS pričeli z uresničevanjem projekta Učinkovito upravljanje z ekstenzivnimi travniki na območju Natura 2000 Goričko (akronim »Gorički travniki«), ki je financiran iz Programa finančnega mehanizma EGP 2009-2014. Potekal bo do 30. aprila 2016. Vodil

ni partner je Javni zavod Krajinski park Goričko, poleg DOPPS pa v njem sodelujejo še Kmetijsko gozdarski zavod Murska Sobota, Univerza v Mariboru in Center za ravnanje z odpadki Puconci CEROP d.o.o. Projekt je osredotočen na ohranjanje in obnovo ekstenzivnih travniških površin na območju Krajinskega parka Goričko. V dogovoru z domačini bo pokošenih okoli 60 ha travnikov, ki se že leta zaraščajo z lesnimi vrstami in to je rodno zlato rozgo. S tem se bodo izboljšale razmere za varovane vrste metuljev, ptic in habitatnih tipov na Goričkem. Z izobraževanjem o območjih Natura 2000 načrtujemo povečano vključenost kmetov v kmetijsko okoljsko podnebne ukrepe (KOPOP). Vsebine DOPPS bodo predvsem raziskovalne narave. Pripravili bomo metodologijo monitoringa za štiri vrste, katerih populacije na Goričkem še ne spremljamo v okviru rednih monitoringov območij Natura 2000 (prepelica, smrdokavra, bičja trstnica in rjavi srakoper) ter v skladu s temi protokoli opravili tudi prve popise. Nadgradili bomo tudi znanje o velikem skoviku, ki smo ga raziskovali že v projektu Upkač. Tokrat bomo na pet osebkov za teden dni namestili GPS sledilne naprave, s katerimi bomo pridobili natančne podatke o prehranjevališčih te vrste. **KD**

6// Z razstavo predstavili reko Dravo

DOPPS je letos že drugo leto zapored v sodelovanju z II. gimnazijo Maribor pripravil razstavo z naslovom »Reka Drava – darilo narave za vse generacije«. Na razstavi je bilo razstavljenih 15 panojev, s pomočjo katerih je obiskovalec lahko izvedel vse o reki, s katero ljudje sobivamo že tisočletja; njen zgodovinski pomen, ko je bila pomembna transportna pot, pa vse do njene spremembe v bolj energetske izrabo. Kljub vsem spremembam in človekovim posegom v njeno strugo pa danes tukaj še zmeraj najdemo neokrnjeno naravo in številna čudovita živa bitja, ki jih moramo ohraniti tudi za prihodnje rodove.

Razstava je bila na ogled med 16. marcem in 22. aprilom 2015 v avli II. gimnazije Maribor. Potekala je v sklopu projekta LIVEDRAVA LIFE11 NAT/SI/882 ter projekta Pomlad na Dravi, v okviru katerega se v znak prihajajoče pomladi predstavijo številna društva ter potekajo mnoga predavanja in kulturne prireditve. Za ponovno odlično sodelovanje in izvedbo se delavcem na II. gimnaziji Maribor prisrčno zahvaljujemo. TB

7// Iskanje gnezdišč velikega škurha na Ljubljanskem barju

V letošnjem letu smo skupaj z Javnim zavodom Krajinski park Ljubljansko barje (JZ KPLB) stopili korak naprej pri spremljanju populacije velikega škurha. Na podlagi aprilskega popisa smo se namreč sredi maja lotili iskanja njegovih gnezd (ne natančne lokacije, temveč na travnik

natančno). Namen skupne akcije je bil identificirati travnike z gnezdi te ogrožene vrste in pristopiti k lastnikom ter se dogovoriti za odlog košnje vsaj do 30. junija. Žal rezultati niso bili spodbudni, saj kar polovice od aprila zabeleženih parov ni bilo več na njihovih teritorijih, vedneje enega para je dalo slutiti, da jima je gnezdo propadlo, enemu paru pa je bilo z zelo zgodnjo košnjo gnezdo uničeno. Le pri enem paru smo zasledili svarično vedenje in preganjanje potencialnih plenilcev (ujede, vrane), ki je kazalo na gnezdo ali mladiče. V slednjem primeru smo podatek o parceli, kjer najverjetneje leži gnezdo, takoj sporočili JZ KPLB. Ti so naslednji dan stopili do lastnika, starejšega rejca konj. Povedal jim je, da so se oglašili zadnji hip, saj je travnik nameraval v kratkem pokositi. Dogovorili so se za pogodbeno varstvo, ki vključuje košnjo po 30. juniju na osrednjih treh hektarih travnika, kjer leži škurhovo gnezdo. Upamo, da smo s tem škurhovim mladičem omogočili uspešno poletavanje, v prihodnje pa bo na Ljubljanskem barju vsekakor treba zagotoviti obsežne sklenjene površine ekstenzivnih, pozno košenih travnikov, sicer bo ta dolgokljuna ptica izginila. KD

8// Evropski dan Nature 2000

EU je 21. maja že drugo leto praznovala evropski dan Nature 2000. Na ta dan je bila namreč leta 1992 odobrena Direktiva o habitatih, ki je z Direktivo o pticah (sprejeta leta 1979) osnova za omrežje Natura 2000. To je mreža najbogatejših

evropskih območij narave, več kot 26.000 izjemnih krajev, ki tvorijo skoraj milijon kvadratnih kilometrov skupne površine. Cilji Nature 2000, zaščitene z evropskimi zakoni, so zagotavljanje dolgoročnega preživetja edinstvenih ekosistemov in ogroženih vrst ter življenjskih prostorov v Evropi. Na žalost kljub njeni 20-letni zgodovini in njenemu ekološkemu, socialnemu in gospodarskemu pomenu Natura 2000 pozna premalo prebivalcev Evrope. To je bil tudi razlog, zakaj sta se BirdLife Španija (SEO) in tiskovna agencija EFE odločila sprožiti skupno akcijo, katere cilj je obveščanje državljanov EU o osupljivih bogastvih znotraj teh območij in o grožnjah, ki jim pretijo. Na ta dan je letos prek socialnih omrežij in medijev potekala kampanja s povabilom, da čim večje število ljudi na strani kampanje naloži svojo fotografijo s podporno gesto v obliki metulja in s tem podpre Natura 2000. Na strani se je tako nabralo več kot 7.000 fotografij, med njimi tudi znanih osebnosti. Več informacij o kampanji najdete na povezavi: www.natura2000day.eu. PVV

9// Prostovoljci zasadili rečni rokav in mejico

V petek 8. maja in soboto 9. maja smo imeli skupaj s prostovoljci v Naravnem rezervatu Ormoške lagune delovno akcijo. V petek smo z avtohtonimi vodnimi rastlinami zasadili rokav, ki smo ga renaturirali (obnovili) v mesecu marcu 2014, v soboto pa smo z avtohtonimi grmovnicami zasadili mejico ob bazenih v NR Ormoške lagune (v ustanavljanju). Mejica ob bazenih bo vizualno izboljšala podobo

10

11

bodočega rezervata ter zmanjšala motnje, ki jih lahko povzročajo obiskovalci. V akciji je sodelovalo 14 prostovoljcev, večinoma študentov Fakultete za naravoslovje in matematiko iz Maribora. Za trud in pomoč se vsem lepo zahvaljujemo in hkrati vabimo, da nam priskočite na pomoč tudi v prihodnje. **TB**

10// Graditev hleva v Naravnem rezervatu Ormoške lagune (v nastajanju)

V NR Ormoške lagune (v ustanavljanju) smo konec meseca marca začeli graditi hlev v sklopu projekta LIVEDRAVA. V nekaj dneh po izdanem gradbenem dovoljenju za postavitve hleva z oboro (20. marec 2015) je izvajalec Cestno podjetje Ptuj d.d. začel z gradbenimi deli. Graditev je potekala po zastavljenem planu. V prvih 14-ih dneh je bila postavljena lesena konstrukcija, kasneje pa še streha in predelne stene. V hlevu je prostora za približno deset glav živine, poleg tega pa je v njem tudi ločen prostor za traktor, orodje in prostor za krmo za živino. Graditev je trenutno v zaključni fazi. Konec junija bo hlev v celoti končan. **DB**

11// Upravljanje z otoki za čigre in rečne galebe na Ptujskem jezeru

V mesecu aprilu smo pripravili gnezditvene otoke za gnezdenje navadne čigre in rečnega galeba na območju Ptujškega jezera. Na delu otoka, ki je namenjen navadnim čigram, smo uredili fizično oviro, ki na majhni površini, približno

30 kvadratnih metrov, preprečuje gnezdenje rečnim galebom. Le-ti gnezdiijo bolj zgodaj kot čigre in si gnezda zgradijo okrog ovire. Po odstranitvi ovire pa na tej površini gnezdiijo čigre, ki se vrnejo iz prezimovališč v času, ko rečni galebi valijo. Maja smo napravili kontrolo gnezdišč na otokih Ptujškega jezera in tako preverili, kako uspešna je bila naša akcija. Na otokih tako letos skupno gnezdi več kot 500 parov rečnih galebcev in več kot 30 parov navadnih čiger. V jesenskih mesecih pa nas spet čaka čiščenje otokov in priprava na naslednjo gnezditveno sezono. **TB, DB**

12// Zapore na prodiščih reke Drave

Namen postavitve zapor na prodiščih reke Drave je zmanjšanje človeških vplivov na prodiščih. Tu sta mišljena predvsem nezakonito izkopavanje proda in vožnja z motornimi vozili, zlasti motokrosnimi motorji in štirikolesniki. Omenjene aktivnosti uničujejo prodišča, naravno vegetacijo, motijo ptice med gnezdenjem in uničujejo njihove zarode. V sklopu projekta LIVEDRAVA smo marca na osmih lokacijah po Dravi postavili informativne table, s katerimi ozaveščamo in opozarjamo ljudi o problematiki aktivnosti na prodiščih, na nekaterih območjih smo dostope preprečili tudi z zapornicami ali z bolj učinkovitimi prekopi. **DB**

13// Popis gnezdičk reke Mure iz čolna

Člani Pomurske sekcije DOPPS smo letošnjega aprila in maja na reki Muri opra-

vili popis vodomca, malega deževnika in malega martinca. Poleg naštetih vrst smo popisali še druge vodne vrste, kot so pikasti in zelenonogi martinec ter veliki žagar in vrste, ki smo jih večinoma videli na brežinah ali slišali v poplavnem gozdu ob Muri; žolne, detle, pastirice, belovratega muharja in druge. Izredno veselje so nam pričarale redke vrste; črna štoklaja, ki smo jo zabeležili kar dvakrat, jata štirih belorepcev na slovensko-hrvaškem delu Mure in jata 17 škrjančarjev.

Zahvaljujemo se Rafting klubu Maribor in Denisu Cizarju, ki sta nam posodila čolna ter opremo. Brez tega bi bili prikrajšani za pomembna opažanja, ki nam bodo v prihodnosti pomagala bolje razumeti in doumeti bogastvo reke Mure v povezavi s človekom. **NB**

14// Delavnica za predstavitev IBA-jev za nova morska območja Natura 2000

V okviru projekta SIMARINE-NATURA smo konec aprila gostili že tretjo delavnico za deležnike, ki je bila namenjena predstavitvi končnih strokovnih podlag (IBA-jev) za nova morska območja Natura 2000 in diskusiji o smernicah za upravljanje teh območij. Le-to bo usmerjeno v ohranjanje ustreznih razmer za uspešno letovanje več kot 1.500 sredozemskih vrtnjakov, ki so za varovanje našega morja ena pomembnejših krovnih vrst. Te ribojede morske ptice, ki gnezdiijo južneje na hrvaških otokih, se v severni Jadran priselijo po končanem gnezdenju, saj tu najdejo dovolj hrane in varna počivališča, kar jim v okviru programa Natura 2000 želi-

Naleteli ste na fizično oviro, namenjeno preprečitvi dostopa motornim vozilom na najbolj občutljive predele rečnega prostora – prodišča.

Prodišča so območja odvajanja produktov in peščene narave v rečne strugi. Ohranjena prodišča so element narave od visoke rabe, ki daje območja posebno vrednost. Čeprav na prvi pogled motornim in splošno, so primarna ovira – od različnih buč, do jst. Najbolj varstvo je bila izpostavljena tudi in odgovornost.

Mali delevnik in gradnja

Mali delevnik (*Charadrius dubius*) je značilna gnozdilna ptica, ki živi in ponavadi nekoliko večjih ter višjih prodišč. Ta so zaradi regulacij rek, obratovanja hidroelektrarn in poraba neprimernih stisk nabe danes močno ogrožena življenjska prostor. Medi slednjimi sta najbolj pereča nezakonito oblovanje proda in vožnja z motornimi vozili, dlasti motornos motorji in štirikolesniki. Obse aktivnosti varujeta prodišča in naravno vegetacijo, motila ptice med gnezdenjem in uslužjeta njihove zarode.

Vsak prodišč ni kamen

Tudi poseben dobrostanemni obratovniki prodišč lahko nehoti pohodijo gredbo ali mladitve maliga delevnika, ki jih na prodiščni podlagi slepa ne opazi še tako pozorno oko.

12

mo zagotavljati tudi v prihodnosti. Prizadevanja za ohranjanje njihove populacije bodo usmerjena predvsem v ohranjanje skupinskih prenočišč in zadostne ponudbe hrane, t.j. rib, značilnih za muljasto in peščeno morskno dno.

Delavnice, ki je potekala 23. aprila 2015 v prireditvenem prostoru e-Kavarna PiNA v Kopru, se je tokrat udeležilo 11 gostov. Od številnih povabljenih deležnikov z najrazličnejših področij je dogodek tokrat pritegnil predvsem predstavnike ohranjanja narave in ribištva, t.j. Ministrstva za okolje in prostor, Ministrstva za gozdarstvo, kmetijstvo in prehrano, Zavoda RS za varstvo narave, Agencije RS za okolje, Mestne občine Koper, Občine Piran, Luke Koper, ribogojnice Fonda ter društva Morigenos. BR, UK

15// Posvet na temo naravi in pticam prijaznih elektrovdov

V četrtek 21. maja 2015 smo organizirali posvet »Varstvo narave in umeščanje elektrovdov v prostor«. Razumevanje te tematike je pomembno tako z vidika postavitve elektrovdov kot varstva narave in zahteva specifično znanje, ki ga različni deležniki med seboj redko izmenjujemo. Zato smo na posvetu, ki smo ga organizirali skupaj z družbo ELES, predstavili različne vplive, ki jih imajo lahko daljnovidni na ptice in naravo, primere presojanja vplivov na ptice, poglobljena vprašanja s strani sistemskega operaterja visokonapetostnega omrežja in tehnične rešitve za preprečitev smrtnosti na srednjenaletnem omrežju. Predstavnika mednarodnih organizacij BirdLife

International in GermanWatch sta predstavila tudi tuje primere dobrih praks in priročnik, namenjen izboljšanju transparentnosti in komunikacije z javnostjo pri umeščanju daljnovidov v prostor.

Posvet je odlično uspel. Udeležilo se ga je 60 udeležencev iz več kot 15 organizacij, že na samem posvetu pa smo naredili prve zaveze k nadaljnjemu reševanju problematike smrtnosti zaradi električnega udara. S predstavniki Elektro Ljubljana smo se dogovorili za sestanek, na katerem bomo identificirali prioriteta območja za sanacijo daljnovidov, na Ministrstvu za okolje in prostor – Sektor za varstvo narave pa so ponudili organizacijo sestanka na to temo z vsemi elektro-distribucijskimi podjetji. Posvet je bil organiziran v sklopu projekta Best-grid, gradiva pa so na voljno na naslovu: <http://ptice.si/2015/05/posvet-narava-in-elektrovdov2/> TM

16// Svetovni dan ptic selivk

Namen svetovnega dneva ptic selivk, ki so ga prvič obeležili leta 2006, je poudariti pomen postavitve energetskih tehnologij na način, ki preprečuje, zmanjšuje in blaži učinke na selitvenih poteh ptic in njihove življenjske prostore. Letos se je svetovni dan praznoval 9. in 10. maja, in sicer z različnimi izobraževalnimi programi, predavanji, opazovanji ptic in izleti, obiski pticam prijaznih energetskih infrastruktur, likovnimi razstavami in drugimi javnimi prireditvami. Tema letošnjega dneva pa je bila »Energija, prijazna pticam«. Več najdete na spletni strani (www.worldmigratorybirdday.org). PVV

IZ ZBIRK PRIRODOSLOVNEGA MUZEJA SLOVENIJE

Rjavi jastreb

// Al Vrezec

V ornitološki zbirki Prirodoslovnega muzeja Slovenije je pod inventarno številko 1 (stara inv. št. 1) evidentiran dermoplastični preparat samice rjavega jastreba (*Aegypius monachus*). Ptica je bila ustreljena 28. maja 1878 pri Velikih Laščah, muzeju pa jo je podaril velikolaški župnik M. Frölich. Čeprav je rjavega jastreba med slovenske ptice uvrstil že znameniti kustos Henrik Freyer v svojem pregledu vretenčarjev na Kranjskem iz leta 1842, pa je vendarle muzejski primerek prvi pri nas nedvoumno dokumentirani rjavi jastreb, zato se obravnava tudi kot prvi podatek pri nas. Preparat je še vedno dobro ohranjen in je edini primerek te vrste v muzejski zbirki, ki pa ni razstavljen, pač pa je shranjen v muzejskem depozitu. Kasneje, leta 1909, je bila pri Dolenjskih Toplicah ustreljena še ena, tokrat mlada ptica, ki je bila potem shranjena v prirodopisni zbirki gimnazije v Novem mestu. Ta primerek ni nikoli prišel v muzejsko zbirko in se zelo verjetno do danes ni ohranil. Večina dragocenih preparatov ptic iz slovenske ornitološke preteklosti, ki so prišli v šolske zbirke, je namreč propadla, oziroma so jih pri šolskih inventurah preprosto vrgli v smeti. Med njimi so bili tudi primerki iz zbirk nekaterih velikih ornitologov, na primer znamenitega mariborskega ornitologa dr. Othmarja Reiserja.

foto: Ciril Mlinar-Cic

ALARM ZA NARAVO!

#ITSMYNATURE

Evropska komisija se je odločila napraviti poglobljeno presojo in oslabi eno najboljših evropskih naravovarstvenih direktiv na svetu (Ptičjo in Habitatno direktivo). Obstoj naših rastlinskih in živalskih vrst ter najlepših kotičkov narave je odvisen od teh pravil.

Zdaj je čas, da sliši se naš glas!

S sodelovanjem v spletni akciji lahko pomagate rešiti naravo:

<http://ptice.si/2015/05/alarm-za-naravo/>